

Recht op wonen van woonwagenbewoners

Een juridisch draaiboek voor een rechtvaardiger woonbeleid voor
woonwagenbewoners in België

Thomas Smolders, Mona Sayoud, Elien Boelens en Ninamaria Gillis

Onder begeleiding van Imane El Morabet

Inhoudstafel

Disclaimer terminologie	3
1. Inleiding: Culturele schets	4
2. Wat is de problematiek?	6
2.1. Tekort aan standplaatsen	6
2.2. Gebrek aan een vaste woonplaats en de negatieve maatschappelijke gevolgen	7
3. Mogelijke argumentatie gebaseerd op nationale en internationale rechtspraakanalyse, wetgeving en relevante decreten	9
3.1. Eerste middel: Het recht op wonen van woonwagenebwoners	9
3.1.1. Algemeen	9
3.1.2. Rechtsgronden	9
3.1.3. Argumentatie	11
3.1.3.1. Het recht op wonen is geschonden wegens gebrek aan beleid	11
3.1.3.2. Het recht op wonen is geschonden wegens een tekort aan huisvestingsmogelijkheden die beantwoorden aan de specifieke noden en cultuur van woonwagenebwoners.	14
3.1.4. Conclusie	15
3.2. Tweede middel: het gebrek aan standplaatsen schendt het discriminatieverbod	15
3.2.1. Algemeen	15
3.2.2. Rechtsgronden	16
3.2.3. Argumentatie	18
3.2.3.1. Gebrek aan standplaatsen	18
3.2.3.2. Verschil in wachttijden enerzijds en gebrek aan beleid anderzijds: de positie van woonwagenebwoners in vergelijking met sociale huur.	19
3.2.4. Rechtvaardigheidstoets	22
3.3. Derde middel: Het belang van het kind	24
3.3.1. Algemeen	24
3.3.2. Rechtsgronden	24
3.3.3. Argumentatie	25
3.3.4. Conclusie	27
4. Mogelijke procedures	28
4.1. Nationale procedures	28
4.1.1. Vlaams Mensenrechteninstituut	28
4.1.2. Rechtbank van eerste aanleg en Hof van Beroep	29
4.2. Internationale en Europese procedures	30
4.2.1. Europese Commissie	30
4.2.2. Europees Hof voor de Rechten van de Mens	31
4.2.3. Europees Comité voor Sociale Rechten	32
4.2.4. VN-Kinderrechtencomité	33
Bijlage 1: Huidig beleid en wettelijk kader	34
Bijlage 2: Analyse van de internationale rechtspraak	47
Bijlage 3: Belgische rechtspraak	73

Disclaimer terminologie

In dit draaiboek hebben we ernaar gestreefd om consequent de correcte terminologie te hanteren bij het beschrijven van woonwagenbewoners. De term “woonwagenbewoners” hanteren we als algemene en overkoepelende term. Als we niet naar een specifieke groep verwijzen of wanneer uit een bron niet duidelijk blijkt welke groep bedoeld wordt, zullen we “woonwagenbewoners” gebruiken.

Helaas bevatten sommige bronnen, zoals oude rechtspraak, verouderde termen zoals "gypsies" en "zigeuners". We zijn ons ervan bewust dat deze termen een negatieve connotatie hebben en bijdragen aan de marginalisering van deze groepen. Deze termen hebben we dan ook bewust vermeden. In de uitzonderlijke gevallen waarin we ze toch gebruiken, hebben we steeds gepoogd duidelijk te maken dat dit niet onze eigen woordkeuze is.

1. Inleiding: Culturele schets

In Vlaanderen en Brussel wordt geschat dat er ongeveer 10.000 personen onder de noemer ‘woonwagenbewoner’ vallen. Het exacte aantal is echter onderhevig aan enige onzekerheid, wat te betreuren valt. De meest recente cijfers zijn nog steeds af te leiden uit de brochure *Wonen op Wielen* uit 2010.¹ Het aantal woonwagenbewoners in Wallonië is bovendien onbekend.²

Het is moeilijk om een allesomvattende definitie te geven aan het begrip ‘woonwagenbewoner’ vanwege de grote culturele verscheidenheid tussen de verschillende groepen. De belangrijkste aspecten van het leven als woonwagenbewoner zijn het nomadisch bestaan en de grote onderlinge verbondenheid met familie en groepsleden. Voor de meerderheid van de woonwagenbewoners blijft de woonwagen of caravan de voorkeur genieten als primaire woonvorm. Zelfs zij die zich in een vaste woning hebben gevestigd, hechten vaak een grote waarde aan de woonwagen als uiting van hun culturele identiteit. De mobiele woning staat symbool voor een leven in vrijheid, flexibiliteit en nauwe familiebanden.³ Het begrip woonwagen wordt gedefinieerd in de Vlaamse Codex Wonen als ‘een woongelegenheden, gekenmerkt door flexibiliteit en verplaatsbaarheid, bestemd voor permanente en niet-recreatieve bewoning’.⁴

Binnen de diverse populatie van woonwagenbewoners in België kunnen we drie hoofdgroepen onderscheiden, elk met een eigen historische oorsprong en culturele identiteit. De Voyageurs vormen een unieke groep binnen de Belgische woonwagenbewoners. Afkomstig van rondtrekkende ambachtslieden, hebben zij een sterke culturele identiteit ontwikkeld rondom hun mobiele levensstijl. Het slijpen van messen, deur-aan-deurverkoop en seizoensarbeid waren de traditionele bezigheden van deze groep. De Voyageurs hebben hun nomadische levenswijze grotendeels opgegeven vanwege de afnemende economische mogelijkheden van hun traditionele beroepen. Daarnaast heeft het tekort aan

¹ Agentschap Binnenlands Bestuur, *Wonen op Wielen*, 2010, https://www.vreemdelingenrecht.be/sites/default/files/migrated/bestanden/documenten/handboek_wo_nen_op_wielen_2010.pdf (geraadpleegd op 10 december 2024).

² European Union Agency for Fundamental Rights, *Roma en woonwagenbewoners in België*, 2020, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-and-travellers-survey-country-sheet-belgium_nl.pdf (geraadpleegd op 10 december 2024).

³ Woonwagenbewoners Vlaanderen, *Wat is eigen aan de woonwagencultuur?*, z.d., <https://woonwagenbewoners.be/wp-content/uploads/2022/02/Wat-is-eigen-aan-de-woonwagencultuur.pdf> (geraadpleegd op 12 december 2024).

⁴ Art. 1.3, §1, 73° Vlaamse Codex Wonen.

woonwagenterreinen ertoe bijgedragen dat veel Voyageurs zich in conventionele woningen hebben gehuisvest.⁵ Hier komen we later op terug.

De tweede groep zijn de Manoesjen of Sinti. Deze groep woonwagenbewoners van Indiase oorsprong is al sinds de 15e eeuw in België gevestigd. Zij spreken Nederlands en een vorm van Romanes, zoals de Roms (en de Roma).

Ten slotte zijn er de Roms, die sinds de 19e eeuw in ons land aanwezig zijn. Ze zijn afkomstig uit Oost-Europa, maar kunnen ook een Indische afkomst hebben. Hun moedertaal is het Romanés. De groep Roms die tevens woonwagenbewoners zijn, is afkomstig uit Wallachije, een streek in Roemenië.⁶

Deze drie groepen, hoewel ze onder de noemer 'woonwagenbewoners' vallen, vertonen onderling nog aanzienlijke verschillen in hun migratiegeschiedenis en culturele praktijken. Er is daarnaast ook een grote diversiteit binnen deze groepen.

⁵ HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, *Rondtrekkende woonwagenbewoners: Rapport*, z.d., https://hiva.kuleuven.be/nl/nieuws/docs/Rondtrekkende_woonwagenbewoners_Rapport_ZL730757.pdf (geraadpleegd op 5 december 2024).

⁶ Minderhedenforum, *Brochure woonwagenbewoners*, z.d., <https://www.minderhedenforum.be/download/media/630/brochure-woonwagenbewoners-minderhedenforum.pdf> (geraadpleegd op 5 december 2024).

2. Wat is de problematiek?

2.1. Tekort aan standplaatsen

Woonwagenbewoners worden getroffen door een aanslepend probleem: Er is een structureel tekort aan standplaatsen in België. Het aantal beschikbare woonwagenterreinen is afhankelijk van de bereidwilligheid van de gemeentebesturen om een woonwagenterrein te installeren. Momenteel zijn er een 30-tal openbare residentiële woonwagenterreinen in België, dit is te weinig in vergelijking met het aantal woonwagenbewoners. Daarnaast zijn deze terreinen vaak volzet, of is er een zeer lange wachtlijst. De beschikbaarheid van een eventuele wachtlijst verschilt sterk per gemeente. Sommige gemeenten hanteren een wachtlijst, anderen niet. Deze ongelijkheid en onduidelijkheid in lokaal beleid kunnen zorgen voor druk op gezinnen binnen de woonwagencultuur. De uitbreiding van woonwagenterreinen staat stil. Door het tekort aan standplaatsen worden families vaak praktisch verplicht om in een huis te gaan wonen.⁷

Door het tekort aan standplaatsen op publieke residentiële woonwagenterreinen en doortrekkersterreinen wordt het recht op wonen van woonwagenbewoners voorlopig heel uiteenlopend ingevuld. Vaak moeten ze, zonder enige ondersteuning, op zoek naar een oplossing voor de schrijnende situatie. Woonwagenbewoners ondervinden aanzienlijke belemmeringen bij het verkrijgen en behouden van een vaste woonplaats, omdat zij in de praktijk met diverse obstakels worden geconfronteerd wanneer zij zich willen vestigen. Bovendien kan een langdurig verblijf op één locatie, bijvoorbeeld op een standplaats, onvoorziene gevolgen hebben voor de adresregistratie. Indien zij niet langer voldoen aan de voorwaarden voor hun officiële inschrijving, bestaat het risico dat zij hun geregistreerde referentieadres verliezen. Bovendien is het op de meeste terreinen niet toegestaan om zich permanent te vestigen.⁸

Woonwagenbewoners verblijven momenteel onder andere op residentiële privé woonwagenterreinen die stedenbouwkundig vaak gebrekkig zijn, op campings en parkings zonder officiële toestemming daartoe te hebben verkregen, in recreatiedomeinen, in huizen of appartementen. Sommigen voelen zich ook gedwongen om voortdurend rond te trekken, op zoek naar een staanplaats voor hun wagen. Dit betreft voornamelijk de Roms. Aangezien

⁷ JANSSENS K., *Een leven lang opgejaagd: De plek van woonwagenbewoners in Vlaanderen*, Lannoo, 2019, 78.

⁸ Caritas Vlaanderen, *Woonwagenbewoners: Juridische gids*, z.d., <https://caritasvlaanderen.be/nl/blog/woonwagenbewoners-juridische-gid> (geraadpleegd op 12 december 2024).

deze groep een vijfde uitmaakt van de totale woonwagenbewonerspopulatie, is het aandeel effectief gedwongen rondreizenden relatief beperkt.⁹ Dit gedwongen nomadisch bestaan gaat gepaard met heel wat onzekerheid. Daarnaast is er ook vaak sprake van discriminatie, agressie en/of afwijzing door de omgeving. Er heerst een gevoel van uitsluiting door de maatschappij.¹⁰

2.2. Gebrek aan een vaste woonplaats en de negatieve maatschappelijke gevolgen

Het structurele tekort aan standplaatsen heeft niet alleen een negatieve impact op het recht op wonen maar ook op de maatschappelijke positie van woonwagenbewoners in het algemeen en versterkt de kwetsbaarheid van deze minderheidsgroep. In 2020 publiceerde het Europees Bureau voor de Grondrechten (FRA) een studie over de levensomstandigheden van Roma en woonwagenbewoners in Europa. Deze studie concludeerde dat woonwagenbewoners in België met bijzonder moeilijke leefsituaties geconfronteerd worden¹¹ waardoor naast het recht op wonen ook verschillende andere sociale rechten in het gedrang komen.

Wat de woonsituatie betreft blijkt uit het onderzoek dat 12% van de Roma en 6% van de woonwagenbewoners te maken heeft met problemen als lekkages, vochtige muren en rotte constructies.¹² Op vlak van andere sociale rechten toont de studie aan dat een alarmerend laag percentage nl. 39% van de kinderen van Belgische woonwagenbewoners onderwijs volgt.¹³ Dit valt onder meer te verklaren door de korte verblijven en onvoldoende kennis over het schoolsysteem.¹⁴ Daarnaast blijkt uit het onderzoek ook dat van alle bevolkingsgroepen

⁹ HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, *Rondtrekkende Woonwagenbewoners: Rapport*, https://hiva.kuleuven.be/nl/nieuws/docs/Rondtrekkende_ woonwagenbewoners_Rapport_ZL730757.pdf (geraadpleegd op 12 december 2024).

¹⁰ JANSSENS K., *Een leven lang opgejaagd: De plek van woonwagenbewoners in Vlaanderen*, Lannoo, 2019, 79.

¹¹ Opgroeien, *Roma en woonwagenbewoners vandaag in België*, <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/roma-en-woonwagenbewoners/roma-en-woonwagenbewoners-vandaag-belgie> (geraadpleegd op 15 december 2024).

¹² European Union Agency for Fundamental Rights, *Roma en woonwagenbewoners in België*, 2020, 5, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-and-travellers-survey-country-sheet-belgium_nl.pdf (geraadpleegd op 16 december 2024).

¹³ European Union Agency for Fundamental Rights, *Roma and Travellers in six countries*, 2020, 46, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-travellers-six-countries_en.pdf (geraadpleegd op 16 december 2024).

¹⁴ HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, *Rondtrekkende Woonwagenbewoners: Rapport*, https://hiva.kuleuven.be/nl/nieuws/docs/Rondtrekkende_ woonwagenbewoners_Rapport_ZL730757.pdf (geraadpleegd op 3 mei 2025).

in België de woonwagenbewoners het laagst scoren op het vlak van gezondheid. In vergelijking met andere landen is de situatie voor Roma en woonwagenbewoners in België een pak zorgwekkender. Ze hebben een levensverwachting die maar liefst 14 jaar korter is. Daarnaast leeft ruim de helft van de woonwagenbewoners en bijna de helft van de Roma-gemeenschap in België onder de armoedegrens.¹⁵

Maar liefst 95% van de ondervraagden geeft aan dat er onvoldoende ruimte is om een stabiel leven op te bouwen¹⁶ en het tekort aan standplaatsen zorgt mee voor die instabiliteit en onzekerheid. Er zijn dus problemen op het vlak van de woonkwaliteit, onderwijs, werk en inkomen, gezondheid en hulpverlening.

De schrijnende situatie van woonwagenbewoners vraagt om structurele oplossingen, zoals onder andere: de uitbreiding van woonwagenterreinen, het verbeteren van de toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, het bestrijden van discriminatie en het bevorderen van integratie en acceptatie.

Wat volgt is een toelichting over welke argumentatie ingeroepen kan worden en bij welke rechtsprekende instantie een geschil aanhangig gemaakt kan worden om het recht op wonen van woonwagenbewoners te garanderen. Bijkomende informatie over het huidige beleid en het algemeen wettelijk kader kunnen als bijlage 3 van dit draaiboek teruggevonden worden.

¹⁵ European Union Agency for Fundamental Rights, *Roma en woonwagenbewoners in België*, 2020, 4, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-and-travellers-survey-country-sheet-belgium_nl.pdf (geraadpleegd op 16 december 2024).

¹⁶ European Union Agency for Fundamental Rights, *Roma and Travellers in six countries*, 2020, 84, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-roma-travellers-six-countries_en.pdf (geraadpleegd op 16 december 2024).

3. Mogelijke argumentatie gebaseerd op nationale en internationale rechtspraakanalyse, wetgeving en relevante decreten

3.1. Eerste middel: Het recht op wonen van woonwagenbewoners

3.1.1. Algemeen

Het eerste rechtsmiddel waarop verzoekers een beroep kunnen doen, betreft de schending van het recht op wonen van woonwagenbewoners als gevolg van het tekort aan standplaatsen en het ontbreken van een adequaat beleid. Het recht op wonen is een fundamenteel mensenrecht dat woonwagenbewoners de mogelijkheid biedt om juridische bescherming in te roepen. Het recht op wonen impliceert het recht om in veiligheid, stabiliteit en waardigheid te leven. Daartoe dient rekening te worden gehouden met aspecten zoals toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van huisvesting en moeten er maatregelen worden getroffen om dakloosheid te vermijden.¹⁷ Daarnaast vereist dit mensenrecht dat de beschikbare huisvesting afgestemd is op de specifieke behoeften en culturele identiteit van de betrokken bevolkingsgroepen, in dit geval de woonwagenbewoners.¹⁸

Wij stellen vast dat het recht op wonen van woonwagenbewoners in België wordt geschonden, aangezien (1) er een amper of beperkt beleid wordt gevoerd om dit recht te waarborgen en (2) er een tekort is aan huisvestingsmogelijkheden die beantwoorden aan de specifieke noden en cultuur van woonwagenbewoners.

3.1.2. Rechtsgronden

- Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (hierna: CESCR) in artikel 11 het recht van eenieder op een adequate levensstandaard dat ook het recht op degelijke huisvesting omvat. In General Comment No. 4 on adequate housing wordt verduidelijkt dat de aangeboden huisvesting aangepast hoort te zijn aan de eigen culturele identiteit en diversiteit van de bewoners.

¹⁷ Commissioner for Human Rights, *Recommendation of the Commissioner for Human Rights on the implementation of the right to housing*, 30 juni 2009, 9-14, <https://rm.coe.int/16806da713> (geraadpleegd op 10 maart 2025).

¹⁸ Zie bijvoorbeeld General Comment No.4 CESCR; Art. 16 *juncto* Art. E ESH; Art. 23 Gw.

- Artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM) omvat het recht op eerbiediging van ieders privé-, familie- en gezinsleven en zijn woning.
- Artikel 16 en artikel E van het Europees Sociaal Handvest (hierna: ESH) beschermen het recht op wonen van woonwagenbewoners en verankeren de verplichting om discriminatie te voorkomen en specifieke, gerichte maatregelen te nemen voor minderheidsgroepen in lijn met hun culturele identiteit.
- Artikel 7 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie omvat eenieders recht op eerbiediging van het privé-, familie- en gezinsleven waaronder ook het recht op eerbiediging van de woning valt.
- De European Commission against Racism and Intolerance verplicht aan de hand van artikel 6 van de General Policy Recommendation No. 13 de lokale autoriteiten om specifieke aandacht aan het recht op wonen van woonwagenbewoners te besteden.
- Artikel 23 van de Belgische Grondwet verankert het recht op een menswaardig leven en het derde lid, 3°, verduidelijkt dat het recht op behoorlijke huisvesting hieronder valt. Woonwagenbewoners kunnen zich op dit recht beroepen aangezien de grondrechten voor iedereen gelden.
- De Vlaamse Codex Wonen bevat in artikel 1.5 het recht op menswaardig wonen in een aangepaste woning van goede kwaliteit, tegen een betaalbare prijs met een bepaalde mate van woonzekerheid. Vlaanderen erkent het wonen in een woonwagen als een officiële woonvorm in artikel 1.3, §1, 73° van de Codex. In artikel 1.6 wordt bovendien vermeld dat het aan Vlaanderen is om initiatieven te ontwikkelen met het oog op het verbeteren van de woonsituatie voor woonwagenbewoners. Artikel 3.1, §3 beschrijft dat de Vlaamse Regering rekening dient te houden met de specifieke woonvormen en de situatie van woonwagenbewoners en andere kwetsbare bewonersgroepen bij de invulling van het recht op menswaardig wonen bij het vormen van het Vlaams woonbeleid.
- 'Woonwagencultuur' staat nog steeds vermeld in de officiële inventaris van immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen.
- In Wallonië is het recht op wonen vervat in artikel 2 van de Code Wallon de l'habitation durable. Dit artikel legt de verplichting op aan de autoriteiten om het recht op een behoorlijke woning in de praktijk om te zetten, als een plaats van leven, emancipatie en ontplooiing voor individuen en gezinnen.
- Artikel 3 van de Brusselse Huisvestingscode verankert eveneens het recht op wonen. Dit omvat onder meer een woning die woonzekerheid biedt en in overeenstemming is met de kwaliteitsregels.

3.1.3. Argumentatie

3.1.3.1. Het recht op wonen is geschonden wegens gebrek aan beleid

In nationale en internationale rechtspraak is al meermaals expliciet de aandacht gevestigd op het feit dat het recht op wonen in dezelfde mate geldt voor woonwagenbewoners als voor eender welke andere burger. Het Limburgse vrederecht heeft op 16 mei 2024 geoordeeld dat woonwagenbewoners recht hebben op behoorlijke huisvesting en dat op gemeenten de plicht rust dit recht actief te beschermen. Deze zaak werd gevoerd naar aanleiding van zware overstromingen op een woonwagenterrein. De bewoners moesten het terrein verlaten en elders huisvesting zoeken, maar de alternatieven die door de gemeente werden voorgelegd voldeden niet aan hun recht op behoorlijke huisvesting. De voorziene alternatieven waren immers niet aangepast aan de traditionele woonwagencultuur en beantwoorden op die manier ook niet aan de noden van de kwetsbare minderheidsgroep. Het vrederecht benadrukte hier de actieve plicht van de lokale overheid om degelijke en passende huisvesting te voorzien conform de specifieke noden van de woonwagenbewoners. De actieve plicht is ook bevestigd geweest door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) dat benadrukt dat de verschillende overheden een positieve verplichting hebben om basisvoorzieningen op het gebied van huisvesting te verschaffen, des te meer wanneer het gaat om kwetsbare groepen zoals woonwagenbewoners.¹⁹

In Nederland heeft het College voor de Rechten van de Mens al verschillende oordelen geveld over woonwagenbewoners. Het College oordeelde dat het voeren van een nuloptiebeleid, waarbij er geen invulling meer wordt gegeven aan eventuele behoefte onder bewoners aan standplaatsen voor woonwagens, of een afbouwbeleid, waarbij de bestaande centra worden opgedeeld en verkleind tot centra van slechts enkele standplaatsen, discriminerend is ten aanzien van woonwagenbewoners op basis van ras. Een woonvisiebeleid is dat echter niet, want daarbij wordt het wonen op een standplaats ingebed in de reguliere beleidsprocessen rondom het wonen en dus niet behandeld als een specifiek beleidsonderwerp. Men probeert op die manier woonwagenbewoners gelijk te stellen met andere woningzoekenden. Zo is er sprake van eerlijke concurrentie op de woningmarkt. In die gemeenten worden alternatieve woonvormen behouden. Hoewel er in Vlaanderen geen expliciet beleid wordt gevoerd, kunnen we vaststellen dat er in de praktijk eerder een nuloptiebeleid en een afbouwbeleid wordt gevoerd dan een woonvisiebeleid. Standplaatsen worden vaker verwijderd dan dat er nieuwe worden gecreëerd en aan woonwagenbewoners

¹⁹ EHRM 10 maart 2020, 24816/14 en 25140/14, 'Hudorovic e.a./Slovenië'.

worden andere manieren van huisvesting aangeraden.²⁰ Dit laatste is problematisch aangezien op die manier woonwagenbewoners ontzegd worden van hun culturele identiteit als minderheidsgroep. Het is nu eenmaal typerend aan deze groep om mobiel te leven en niet verbonden te zijn aan een vaste verblijfplaats. Het is een andere manier van samenleven die deel uitmaakt van hun identiteit.²¹

Het niet voeren van enig beleid vormt op zich al een inbreuk op het recht op wonen van woonwagenbewoners (zie verder). De beleidsaandacht voor woonwagenbewoners in Vlaanderen is sinds 2021 sterk verminderd. Ook in het Vlaams Regeerakkoord 2024-2029 wordt wederom niets vermeld omtrent het recht op wonen van deze minderheidsgroep. Volgens de Beleidsnota Wonen zou het de bedoeling zijn om de bestaande woonwagenterreinen in stand te houden door (eventueel) de nodige middelen te blijven voorzien voor renovaties.²² Tegelijk roept de intrekking van subsidies voor nieuwe standplaatsen²³ vragen op over de langetermijnvisie en consistentie van het beleid.

Daarnaast bepaalt titel 4 van de Codex Wonen dat de Vlaamse Regering het bestaande aanbod van standplaatsen periodiek moet meten. De meest recente metingen dateren echter van 1 maart 2023 en geven geen helder beeld van de totale populatie woonwagenbewoners, noch van het concrete tekort aan standplaatsen.²⁴

Kortom, Vlaanderen doet te weinig ter bescherming van het recht op wonen van woonwagenbewoners zoals dat is ingeschreven in verschillende nationale en internationale regelgeving en beleidsondersteunende documenten. Op vlak van publieke aandacht en beleid hebben sociale huurders alleszins een enorme voorsprong op woonwagenbewoners.²⁵

Interessant is wel dat woonwagenbewoners bij dreiging van uitzetting redding kunnen vinden in de vermelding van 'woonwagencultuur' als erkend immaterieel cultureel erfgoed in de

²⁰ HR & MLC UGent, *Recht op wonen van woonwagenbewoners. Een onderzoek naar de woonwagenoordelen van het College voor de Rechten van de Mens in Nederland*, 2024, 13-22.

²¹ 'Woonwagens als een manier van leven', *De Standaard* 21 maart 2018, https://www.standaard.be/nieuws/woonwagens-als-een-manier-van-leven/48057718.html?utm_source=hyperlink&utm_medium=referral&utm_campaign=share (geraadpleegd op 26 maart 2025).

²² Beleidsnota Wonen 2024-2029, VLAAMS PARLEMENT, 2024-2025, 15 november 2024, nr. 140, 37, <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=2080236> (geraadpleegd op 26 maart 2025).

²³ Vlaanderen, *Woonwagenterreinen: subsidiëring* <https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/betaalbaar-woonaanbod/woonwagenterreinen-subsidiëring> (geraadpleegd op 27 maart 2025).

²⁴ HR & MLC UGent, *Recht op wonen van woonwagenbewoners. Een onderzoek naar de woonwagenoordelen van het College voor de Rechten van de Mens in Nederland*, 2024, 15.

²⁵ zie Bijlage 3: Huidig beleid en wettelijk kader.

officiële inventaris van het immaterieel erfgoed in Vlaanderen.²⁶ Vlaanderen erkent ook al sinds 2001 het wonen in een woonwagen als een officiële woonvorm in de Vlaamse Codex Wonen (art. 1.3, §1, 73°).

Ook wat Wallonië en Brussel betreft, kunnen we stellen dat er weinig gedaan wordt om het recht op wonen van woonwagenbewoners te beschermen.

In Wallonië gebruikt men het begrip 'habitation légère'²⁷, waarmee men de woonwagen ook als een erkende woonvorm heeft erkend. In Wallonië is er eveneens de mogelijkheid om subsidies aan te vragen, maar ook hier wordt deze optie amper gebruikt. Bovendien is er geen wetsartikel dat het specifieke recht op wonen promoot ten aanzien van woonwagenbewoners (vergelijk met artikel 1.6 Vlaamse Codex Wonen). In het Waalse regeerakkoord 2024-2029 is er wel sprake van een stijgende aandacht voor woonwagenbewoners, waarbij de belofte gemaakt wordt om toegang tot subsidies te vergemakkelijken en het bevorderen van toegang tot 'lichte woonvormen', waaronder ook woonwagens vallen.²⁸ Er zijn in Wallonië bovendien maar vijf officiële, residentiële terreinen, wat ontegensprekelijk te weinig is om te voldoen aan de noden van alle woonwagenbewoners.

Wat Brussel betreft is de woonwagen ook een erkende woonvorm²⁹, maar er is geen enkel woonwagenterrein nog open, het enige terrein dat er was is gesloten in 2012.³⁰ Er is nog geen nieuw regeerakkoord in Brussel voor de legislatuur 2024-2029, dus verwijzen we hier naar het vorige regeerakkoord 2019-2024.³¹ In dit akkoord werd evenmin een woord gerept over woonwagencultuur.

²⁶ Immaterieel erfgoed, *Woonwagencultuur*, <https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/woonwagencultuur> (geraadpleegd op 27 maart 2025).

²⁷ Art. 1, 40° Waalse Huisvestingscode.

²⁸ WAALSE REGERING, Déclaration de politique régionale Wallonie: Avoir le courage de changer pour que l'avenir s'éclaire, 11 juli 2024, <https://www.wallonie.be/sites/default/files/2024-07/DPR2024-2029.pdf> (geraadpleegd op 27 maart 2025).

²⁹ Art. 2, §1, 24° Brusselse Huisvestingscode.

³⁰ BERNARD N., MOONS N. "De moeilijkheden van Roma en woonwagenbewoners in België inzake toegang tot huisvesting", s.d., https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/discussienota_huisvesting_-_nicolas_bernard_et_nico_moons.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2025).

³¹ BRUSSELSE REGERING, Gemeenschappelijke Algemene Beleidsverklaring van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 18 juli 2019, https://assets.bruzz.be/2019-07/BHG_20190718_NL_0.pdf (geraadpleegd op 30 maart 2025).

3.1.3.2. Het recht op wonen is geschonden wegens een tekort aan huisvestingsmogelijkheden die beantwoorden aan de specifieke noden en cultuur van woonwagenbewoners.

Op basis van nationale en internationale rechtspraak en normen uitgevaardigd op verschillende niveaus kan beargumenteerd worden dat overheden rekening moeten houden met de culturele identiteit en specifieke behoeften van woonwagenbewoners in hun woonbeleid.

In het reeds vermelde vonnis van het Limburgse vrederecht van 16 mei 2024 werd geoordeeld dat de gemeente op grond van artikel 23 van de Grondwet het recht op behoorlijke huisvesting ook ten aanzien van woonwagenbewoners moet waarborgen. Daarbij moet de aangeboden huisvesting aansluiten bij hun specifieke identiteit, cultuur en noden. Bovendien werd ook de Belgische overheid reeds veroordeeld op basis van artikel 16 *juncto* artikel E ESH omwille van het gebrek aan erkenning in het beleid voor de specifieke, culturele noden van woonwagenbewoners met betrekking tot huisvesting.³²

Verder heeft het EHRM het recht op respect voor de woning, rekening houdend met de identiteit, cultuur en noden van woonwagenbewoners, op basis van artikel 8 EVRM in verschillende arresten verder uitgewerkt. In het arrest Chapman³³, hoewel de verzoekende partij daar geen gelijk kreeg, benadrukte het Hof het belang van aangepaste huisvestingsmogelijkheden voor woonwagenbewoners als minderheidsgroep. De specificiteit van de leefomstandigheden van woonwagenbewoners moet mee in rekening worden genomen en de overheid heeft een positieve verplichting om dit te faciliteren. Hiervoor wordt ook gekeken naar de alternatieven die worden aangeboden door de overheid. Bovendien onderstreept het arrest Winterstein³⁴ dat gewone sociale woningen op zichzelf niet volstaan als alternatieve huisvesting, aangezien dergelijke voorzieningen niet zijn afgestemd op de leefwijze van woonwagenbewoners. Er is een oplossing op maat nodig voor deze groep met respect voor hun culturele identiteit. Ook andere arresten, zoals in de zaak Garib tegen Nederland³⁵, tonen aan dat het EHRM enerzijds de beleidsvrijheid van lidstaten erkent, maar anderzijds benadrukt dat overheden bij de ontwikkeling van hun beleid steeds rekening moeten houden met de specifieke behoeften van woonwagenbewoners.

³² ECSR 18 maart 2013, 62/2010, 'FIDH/België'.

³³ EHRM 18 januari 2001, 27238/95, 'Chapman/VK'.

³⁴ EHRM 17 oktober 2013, 27013/07 'Winterstein/Frankrijk'.

³⁵ EHRM 23 februari 2016, 43494/09, 'Garib/Nederland'.

In de zaak Hirtu³⁶ en anderen tegen Frankrijk heeft het EHRM geoordeeld dat bij de beoordeling van de proportionaliteit van uitzettingsmaatregelen meer rekening moet worden gehouden met de gevolgen van de uitzetting, gezien de specifieke situatie van deze kwetsbare minderheidsgroep en de bijzondere noden die voortvloeien uit de levenswijze van de woonwagenbewoners. Het arrest bevestigt dus dat rekening gehouden moet worden met de specifieke noden die verband houden met hun cultuur en identiteit van woonwagenbewoners.

In de arresten Buckley³⁷ tegen het Verenigd Koninkrijk en McCann³⁸ tegen het Verenigd Koninkrijk bevestigt het EHRM opnieuw de beoordelingsvrijheid (margin of appreciation) van staten bij het treffen van uitzettingsmaatregelen in functie van een hoger belang. Het EHRM benadrukt daarbij wel dat de vraag of een onderkomen als “woning” moet worden beschouwd, een feitenkwestie is die geval per geval beoordeeld moet worden. Daarbij dient eveneens steeds rekening te worden gehouden met de specifieke behoeften van de woonwagencultuur en hun kenmerkende manier van samenleven.

3.1.4. Conclusie

Uit het voorgaande blijkt dat het recht op wonen voor woonwagenbewoners inhoudt dat overheden verplicht zijn om huisvesting te bieden die de specifieke noden en de culturele identiteit van de bevolkingsgroep respecteren. Op basis van zowel nationale als internationale normen en rechtspraak kan geconcludeerd worden dat het huidige beleid rond het recht op een degelijke huisvesting voor woonwagenbewoners ontoereikend is. Overheden dienen op maat gemaakte woonoplossingen te faciliteren die de bijzondere leefomstandigheden van woonwagenbewoners waarborgen en bijgevolg meer standplaatsen te voorzien.

3.2. Tweede middel: het gebrek aan standplaatsen schendt het discriminatieverbod

3.2.1. Algemeen

Een ander rechtsmiddel dat woonwagenbewoners kunnen invoeren is het verbod op discriminatie. Dit verbod wordt in Vlaanderen geschonden door geen voldoende

³⁶ EHRM 14 mei 2020, 42720/13, ‘Hirtu e.a./Frankrijk’.

³⁷ EHRM 29 september 1996, 20348/92, ‘Buckley/VK’.

³⁸ EHRM 13 mei 2008, 19009/04, ‘McCann/VK’.

standplaatsen te voorzien in vergelijking met het aanbod van sociale huisvesting. Wallonië en Brussel hebben bovendien te maken met dezelfde problematiek.³⁹ Woonwagengewoners hebben geen gelijke toegang tot hun aangepaste woonvormen, terwijl dit wel het geval is voor wie kiest voor klassieke huisvesting. Er is een duidelijk onderscheid merkbaar tussen het beleid rond sociale huisvesting en het (niet-) bestaande beleid rond woonwagengewoners. Bovendien is er een ongelijke behandeling merkbaar met betrekking tot het wachtlijstensysteem. De wachtlijsten voor standplaatsen voor woonwagengewoners zijn aanzienlijk langer dan die voor de klassieke sociale huisvesting. Sterker nog, in veel gevallen ontbreken wachtlijsten voor woonwagengewoners volledig.

We analyseren de discriminatie die voortkomt uit enerzijds het tekort aan standplaatsen op zich en anderzijds de aanzienlijk langere wachttijden voor standplaatsen in vergelijking met sociale woningen.

3.2.2. Rechtsgronden

- General Comment No. 4 bij het CESCR stipuleert dat er bij het recht op huisvesting ook voldoende rekening gehouden moet worden met de culturele identiteit en eigenheid van de desbetreffende groep. Hieruit kan dus afgeleid worden dat de regelgevende overheden in het opstellen van het beleid niet mogen discrimineren door enkel 'klassieke' sociale huisvesting aan te bieden, maar ook met de cultuur van de woonwagengewoners rekening moeten houden.
- Artikel 5 van het Internationaal Verdrag inzake uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie bepaalt uitdrukkelijk dat er geen enkele vorm van discriminatie mag zijn met betrekking tot het recht op huisvesting, wat verder wordt gespecificeerd in General Recommendation No. 27. In deze verduidelijking wordt expliciet aangegeven dat het verdragsartikel zo geïnterpreteerd moet worden dat lokale overheden rekening moeten houden met de culturele identiteit en specifieke noden van Roma en woonwagengewoners en er zelfs krachtig opgetreden moet worden tegen het discrimineren van deze groep.
- Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming.
- Artikel 16 ESH, samengelezen met artikel E van datzelfde Handvest bevat een non-discriminatiebeginsel met betrekking tot huisvesting.

³⁹ Zie *supra*, 13. .

- Artikel 8 *juncto* artikel 14 EVRM: In artikel 8 EVRM wordt volgens de rechtspraak van het EHRM een positieve verplichting gelezen voor staten om op een adequate manier rekening te houden met de noden van woonwagenbewoners en dus ook in het beleid op een evenredige wijze te voorzien in sociale huisvesting en standplaatsen voor woonwagenbewoners. Op basis van artikel 8 *juncto* artikel 14 EVRM zou gesteld kunnen worden dat enkel voorzien in sociale huisvesting zonder hierbij te voorzien in huisvesting die aangepast is aan woonwagenbewoners, een discriminatoire inbreuk kan inhouden op de positieve verplichting. Desondanks de rechtspraak van het EHRM duidelijk een positieve verplichting oplegt aan de lidstaten, werd in geen enkele zaak geoordeeld dat er sprake was van discriminatie. Hoewel het discriminatieverbod uit artikel 14 EVRM steeds werd opgeworpen in zaken met betrekking tot het recht op wonen door de eisers, ging het EHRM hier nooit op in.
- Artikelen 10 en 11 van onze Grondwet, welke de grondwettelijke regels van de gelijkheid en non-discriminatie bevatten.
- Het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid is eveneens relevant. Dat decreet is van toepassing op het domein huisvesting en verbiedt een directe en indirecte discriminatie op grond van nationale en etnische afstamming, afkomst en sociale positie (artikel 16, artikel 20, 6° *juncto* artikel 24 § 1 Gelijkekansendecreet).⁴⁰
- Voor Wallonië is het Decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie van belang. Dit decreet verbiedt directe en indirecte discriminatie op grond van afkomst, nationale en etnische afstamming of sociale positie met betrekking tot huisvesting (artikel 3, artikel 5, § 1, 3° *juncto* artikel 7, § 1 en artikel 9 Decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie).
- Het Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit heeft als beschermde criteria onder meer verblijfsstatus, afkomst, nationale en etnische afstamming en sociale positie. Het is verboden om bij de toegang tot huisvesting direct of indirect te discrimineren op basis van deze criteria

⁴⁰ De relevante discriminatiegronden betreffen voor Roma afkomst en eventueel nationaal of etnische afstamming, terwijl voor woonwagenbewoners de sociale positie beter geschikt is. Het EHRM beschouwt Roma als een etnische groep en hanteert de grond 'etniciteit'. Met betrekking tot de discriminatiegrond 'afkomst' kan inspiratie gehaald worden uit de situatie van de Joodse gemeenschap, die een parallel vertoont met die van de Roma: hun identiteit is niet per definitie gebonden aan één bepaald land. Voor Joodse personen wordt daarom het criterium van 'afkomst' gehanteerd. Analooq aan deze redenering kan de discriminatiegrond 'afkomst' dus ook voor Roma worden gebruikt. Omdat het niet helemaal duidelijk is of Roma onder de grond 'afkomst' of onder 'etniciteit' vallen, is het aan te raden om zich op beide gronden te beroepen.

In de hieronder aangehaalde Nederlandse rechtspraak wordt steeds de discriminatiegrond 'ras' gebruikt voor woonwagenbewoners, dit is omdat zij in Nederland het criterium van sociale positie niet kennen.

(artikel 1, 12°, artikel 6, 3°, artikel 8 en artikel 10 Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit).

3.2.3. Argumentatie

3.2.3.1. Gebrek aan standplaatsen

Het gebrek aan voldoende standplaatsen voor woonwagenbewoners maakt op zich al een discriminatie uit. Dit gebrek is namelijk een gevolg van jarenlang beleid dat de noden van woonwagenbewoners negeert. Een arrest van 4 september 2023 van het Arbeidshof te Brussel⁴¹, waarin geoordeeld werd dat een gebrek aan beleid discriminatie uitmaakt, kan naar analogie toegepast worden. Hierin oordeelde het Arbeidshof dat het gebrek aan beleid, *in casu* op het vlak van preventie en bescherming tegen seksuele intimidatie op het werk, voldoende was om indirecte discriminatie te vormen ten aanzien van vrouwen.⁴² Als we deze redenering analoog toepassen op de situatie van woonwagenbewoners, kan het gebrek aan beleid hier eveneens als indirecte discriminatie beschouwd worden.

Als gevolg van dit gebrek aan beleid wordt niet enkel hun recht op wonen geschonden, maar komen woonwagenbewoners hierdoor in een situatie terecht waarin andere cruciale rechten worden aangetast. Zoals reeds eerder aangekaart heeft het structurele tekort aan standplaatsen namelijk ook een invloed op de maatschappelijke positie van woonwagenbewoners in het algemeen en versterkt de kwetsbaarheid van deze minderheidsgroep. Ze worden als het ware buitengesloten van de samenleving, waardoor ze geen toegang hebben tot essentiële voorzieningen en diensten die voor andere burgers vanzelfsprekend zijn. Uit onderzoek blijkt dat het tekort aan standplaatsen ook aanleiding heeft tot problemen op het vlak van de woonkwaliteit, onderwijs, werk en inkomen, gezondheid en hulpverlening.⁴³ Het gebrek aan voldoende standplaatsen benadeelt structureel woonwagenbewoners en discrimineert hen indirect op grond van afkomst of sociale positie. Deze beleidskeuze treft een specifieke groep, namelijk woonwagenbewoners, op een disproportionele manier.

Dit vormt met andere woorden een schending van het verbod op indirecte discriminatie, zoals onder andere wordt bevestigd in het eerder aangehaalde arrest van 4 september 2023 van het Arbeidshof in Brussel.

⁴¹ Arbh. Brussel 4 september 2023.

⁴² Arbh. Brussel 4 september 2023; Unia, *Arbeidshof Brussel (Franstalig), 4 september 2023*, <https://www.unia.be/nl/wetgeving-en-rechtspraak/rechtspraak/arbeidshof-brussel-franstalig-4-september-2023> (geraadpleegd op 10 maart 2025).

⁴³ Zie hierboven onder de titel 'Gebrek aan een vaste woonplaats en de negatieve maatschappelijke gevolgen'.

3.2.3.2. Verschil in wachttijden enerzijds en gebrek aan beleid anderzijds: de positie van woonwagenebewoners in vergelijking met sociale huur.

Naast het gebrek aan standplaatsen op zich, zijn de wachtlijsten voor standplaatsen onevenredig langer in vergelijking met de wachttijden voor sociale huisvesting. Bovendien is er met betrekking tot de standplaatsen geen beleid, terwijl dit er wel is voor sociale huisvesting. In Nederland kwalificeert Het College voor de Rechten van de Mens dit onderscheid als een direct onderscheid, maar een vonnis van de rechtbank van Den Haag doet dit niet (cf. *infra*). Er is met andere woorden nog geen consensus over of het een directe⁴⁴ of indirecte⁴⁵ vorm van discriminatie uitmaakt, vandaar dat in dit draaiboek rekening gehouden wordt met beide hypothesen. Deze twee aspecten van ongelijke behandeling (langere wachttijden en gebrek aan beleid) worden hieronder verder uitgelicht.

Om een standplaats te bemachtigen moet men zich in principe eerst inschrijven op een wachtlijst. Een aantal gemeenten maakt gebruik van wachtlijsten voor permanente plaatsen⁴⁶, maar er zijn ook gemeenten die geen wachtlijst hanteren wat leidt tot inconsistentie en onzekerheid over de toewijzing. Bovendien is sprake van een ongelijke behandeling omdat de wachtlijst voor woonwagenebewoners aanzienlijk langer is dan voor reguliere sociale huisvesting. Het kan namelijk tot tien jaar duren vooraleer iemand een permanente plaats kan bemachtigen.⁴⁷ De wachtlijsten staan dus muurvast of zijn soms

⁴⁴ De definitie van directe discriminatie luidt als volgt: "Directe discriminatie is een direct onderscheid op grond van een of meer beschermde kenmerken dat niet kan worden gerechtvaardigd op grond van de bepalingen uit de [antidiscriminatiewetgeving](#). Er is sprake van een direct onderscheid wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie op grond van een of meer beschermde kenmerken" (Artikel 7, Antidiscriminatiewet).

⁴⁵ Definitie indirecte discriminatie: "Indirecte discriminatie is een indirect onderscheid op grond van een of meer beschermde kenmerken dat niet kan worden gerechtvaardigd op grond van de bepalingen uit de [antidiscriminatiewetgeving](#). Er is sprake van een indirect onderscheid wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelswijze personen met een of meer beschermde kenmerken in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen." (Artikel 9, Antidiscriminatiewet).

⁴⁶ zie bijvoorbeeld Stad Genk: "Standplaats woonwagenterrein aanvragen", *Stad Genk*, <https://www.genk.be/woonwagenterrein-standplaats> (geraadpleegd op 10 maart 2025); zie ook: Art. 309, lid 1 politiereglement Leuven, https://www.leuven.be/sites/leuven.be/files/documents/2020-11/2020_464_GR_GecoordPolregl_ResidentieelWoonwagenterrein.pdf (geraadpleegd op 10 maart 2025).

⁴⁷ Caritas Vlaanderen, *Waar mogen woonwagenebewoners in Vlaanderen wonen?*, <https://caritasvlaanderen.be/nl/waar-mogen-woonwagenebewoners-vlaanderen-wonen> (geraadpleegd op 11 maart 2025).

gewoon onbestaand.⁴⁸ Voor sociale woningen bedraagt die wachttijd daarentegen gemiddeld 4 jaar.⁴⁹

Daarnaast is er een gebrek aan een transparant of een uniform toewijzingsbeleid, terwijl dit bij het sociale huurstelsel wel wettelijk verankerd is. Bovendien is het duidelijk dat de overheid wel degelijk in staat is om inspanningen te leveren voor de realisatie van huisvesting, aangezien ze dit wel doen voor reguliere sociale huisvesting. Het feit dat deze inspanningen niet in gelijke mate worden geleverd voor woonwagengebieden, ondanks de mogelijkheid daartoe, toont een verschil in behandeling aan. Zoals reeds aangehaald is de beleidsaandacht voor woonwagengebieden in Vlaanderen sinds 2021 sterk verminderd, zo werden belangrijke subsidiemogelijkheden voor de aanleg of renovatie van woonwagenterreinen recentelijk volledig stopgezet door de Vlaamse Regering.⁵⁰ Sterker nog: er is op dit moment helemaal géén Vlaams beleid gericht op dit specifieke recht op wonen. Hoewel in de toekomst mogelijks verbetering komt op dit vlak, omdat volgens de Beleidsnota Wonen de nodige middelen zullen worden voorzien om de bestaande woonwagenterreinen in stand te houden.⁵¹

Dit vormt een schril contrast met het beleid dat wel gevoerd wordt ten behoeve van reguliere sociale woningen. Ook naar toekomstig beleid toe zien we een marginalisatie van woonwagengebieden in het beleid. Zo wordt in het Vlaams regeerakkoord 2024-2029 gesteld dat aanbodcreatie op onder andere de sociale woningmarkt essentieel is en wordt tevens beloofd om volop te blijven investeren in het bijbouwen en renoveren van sociale woningen. Naar aanleiding van recente cijfers over het aantal mensen op de wachtlijst voor sociale woningen, reageert Minister Depraetere bovendien met een groots actieplan: ze belooft een investering van 6 miljard en sancties voor steden en gemeenten die geen actie

⁴⁸ Caritas Vlaanderen, *Woonwagengebieden, juridische gids*, 2022, 9 en 42, <https://caritasvlaanderen.be/nl/blog/woonwagengebieden-juridische-gids> (geraadpleegd op 11 maart 2025).

⁴⁹ Vlaams Huurdersplatform, *Wie staat op de wachtlijst voor een sociale woning?*, <https://huurdersplatform.be/vhp/actualiteit-vhp/wie-staat-op-de-wachtlijst-voor-een-sociale-woning/> (geraadpleegd op 3 mei 2025); Vrt nws, *Wachtlijst voor sociale woning iets korter, maar kandidaat-huurders moeten wel langer wachten*, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/07/03/wachtlijst-voor-sociale-woning-gedaald/> (geraadpleegd op 3 mei 2025); Vrt nws, *Ruim 176.000 mensen op de wachtlijst, tegelijk staan 15.000 sociale woningen leeg: hoe kan dat?* <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/03/04/meer-dan-170-000-mensen-op-de-wachtlijst-1-op-de-10-sociale-woning/> (geraadpleegd op 3 mei 2025).

⁵⁰ Vlaanderen, *Woonwagenterreinen: subsidiëring*, <https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/vlaamse-beleidsprioriteiten/betaalbaar-woonaanbod/woonwagenterreinen-subsidiëring#sb-beheer-van-woonwagenterreinen-f6411341-5991-4039-bb12-3a4264b66ee8> (geraadpleegd op 20 maart 2025); zie ook Advies 2017-09 / 6.07.2017 Vlaamse Woonraad.

⁵¹ Beleidsnota Wonen 2024-2029, VLAAMS PARLEMENT, 2024-2025, 15 november 2024, nr. 140, 37, <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=2080236> (geraadpleegd op 20 maart 2025).

ondernemen.⁵² Opvallend is dat de problematiek van woonwagenbewoners daarentegen onderbelicht blijft, zo wordt in het regeerakkoord geen enkel woord gerept over beleidsmaatregelen voor woonwagenbewoners.

Een ander pijnpunt is het gebrek aan cijfers: ondanks dat er voor sociale woningen wel recente cijfers zijn, ontbreken deze nog steeds met betrekking tot de situatie van woonwagenbewoners waardoor er geen adequaat zicht is op het aantal woonwagenbewoners en welke noden zij hebben.

Deze argumentatie is reeds bevestigd in Nederland in een vonnis van de rechtbank van Den Haag. In deze zaak oordeelde het Hof dat er sprake was van indirecte discriminatie, omdat de gemeente Den Haag bij haar huisvestingbeleid een indirect onderscheid maakt op basis van ras⁵³ doordat de wachttijd voor een woonwagenstandplaats aanzienlijk langer is dan de wachttijd voor een grondgebonden (niet-gestapelde) sociale huurwoning.⁵⁴ Uit de analyse van de Legal Clinic uit 2023-2024 blijkt dat ook het Nederlandse College voor de Rechten van de Mens meermaals oordeelt dat een ongelijk woonaanbod tussen woonwagenbewoners en andere sociale huurders een verboden onderscheid uitmaakt. In deze oordelen komt steeds dezelfde argumentatie terug, namelijk dat er sprake is van directe discriminatie wanneer de wachttijd voor standplaatsen voor woonwagenbewoners hoger is dan die van andere sociale huurwoningen. Volgens het College is sprake van een direct onderscheid wanneer er een gebrek is aan beleid voor huisvesting voor woonwagenbewoners (dit geldt ook wanneer er geen zicht is op de nood aan standplaatsen voor woonwagenbewoners wegens gebrek aan actuele cijfers en kennis).⁵⁵ Het College kijkt dus vooral naar de mate waarin een gemeente actief actie onderneemt om op een gelijkwaardige manier huisvesting te voorzien.

De Legal Clinic van vorig jaar concludeerde hierover hetvolgende: “Als we de redenering van het College toepassen op Vlaanderen, kunnen we dus concluderen dat er een vermoeden van discriminatie bestaat in het woonbeleid van de Vlaamse overheid, in strijd met Artikel 20.6° van het Vlaamse Gelijkekansendecreet. In Nederland worden

⁵² Vrt nws, *Nooit eerder zo veel mensen op wachtlijst voor sociale woning: vooral Antwerpenaren en singles zijn op zoek*, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/04/09/nooit-eerder-zoveel-mensen-op-wachtlijst-voor-sociale-woning/> (geraadpleegd op 11 april 2025) .

⁵³ Zoals reeds aangekaart wordt in Nederland het criterium ‘ras’ gehanteerd, omdat zij het criterium van sociale afkomst daar niet hanteren.

⁵⁴ Rb. Den Haag 29 mei 2024, C/09/637977/ HA ZA 22-94, ‘Stichting Sinti, Roma en Reizigers/Gemeente Den Haag’.

⁵⁵ HR & MLC UGent, *Recht op wonen van woonwagenbewoners. Een onderzoek naar de woonwagenoordelen van het College voor de Rechten van de Mens in Nederland*, 2024.

woonwagengewoners onder de discriminatiegrond 'ras' gerekend. In Vlaanderen zouden we het criterium sociale positie (voor woonwagengewoners) of afkomst (voor Roma) kunnen toepassen. In vergelijking met de lokale besturen in Nederland, lijkt het voor de Vlaamse overheid moeilijker om een vermoeden van discriminatie te weerleggen. Hoewel sommige lokale besturen in Nederland bewijzen kunnen aanvoeren dat ze niet discrimineren, zijn er in Vlaanderen geen aanwijzingen dat de overheid actief de woonsituatie van woonwagengewoners probeert te verbeteren. Sommige Nederlandse besturen kunnen aantonen dat ze een aangepast beleid voeren, extra woonwagenstandplaatsen creëren, of dat de wachttijden voor sociale huurwoningen en woonwagenstandplaatsen gelijkaardig zijn." De situatie ziet er helemaal anders uit voor de Vlaamse overheid, aangezien er geen beleid is gericht op de woonsituatie van woonwagengewoners."⁵⁶

We kunnen tot dezelfde conclusie komen wat Wallonië en Brussel betreft.

3.2.4. Rechtvaardigheidstoets

De verschillende anti-discriminatiewetgevingen bepalen dat discriminatie toch gerechtvaardigd kan zijn wanneer aan de rechtvaardigheidstoets is voldaan, namelijk: het aanwezig zijn van een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel moeten passend en noodzakelijk zijn.⁵⁷ In het geval van directe discriminatie op grond van afkomst en/of nationale en etnische afstamming is er geen rechtvaardiging mogelijk, waardoor elke ongelijke behandeling ongeoorloofd zal zijn.⁵⁸ Een directe discriminatie op grond van sociale positie kan daarentegen wel gerechtvaardigd worden aan de hand van de objectieve en redelijke rechtvaardigingstoets.

Indien de vergelijking tussen de wachttijden voor sociale huisvesting en standplaatsen juridisch weerhouden wordt als een direct onderscheid op grond van afkomst en/of nationale en etnische afstamming (Roma die een standplaats zoeken), dan kan bijgevolg het onderscheid niet gerechtvaardigd worden.

Indien we het criterium sociale positie invoeren, zowel wat betreft de wachttijden (met woonwagengewoners als benadeelde groep), als het ontbreken van beleid voor de creatie

⁵⁶HR & MLC UGent, *Recht op wonen van woonwagengewoners. Een onderzoek naar de woonwagengedelen van het College voor de Rechten van de Mens in Nederland*, 2024, 18.

⁵⁷ Art. 16 Gelijkekansendecreet; Voor Wallonië: art. 3 en art. 7 Decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie; Voor Brussel: art. 5, 12°, art. 8 en art. 10 Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit.

⁵⁸ Art. 24 Gelijkekansendecreet; Voor Wallonië: art. 3, 1° juncto art. 7, §1 Decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie; Voor Brussel: art. 8, §1 Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit.

van standplaatsen voor woonwagenbewoners, dan kan rechtvaardiging mogelijk zijn en dient hiervoor in eerste instantie nagaan te worden of de steden en gemeenten zich kunnen beroepen op een legitiem doel.

Gemeenten zouden zich kunnen beroepen op de ruimtelijke ordening en stedenbouwkundige beperkingen om te argumenteren waarom zij niet in staat zouden zijn om extra standplaatsen te voorzien in hun gemeente. Deze doelstelling moet als legitiem beschouwd worden om ingeroepen te kunnen worden. Opdat een doelstelling legitiem is, moet ze rechtmatig en geoorloofd zijn.⁵⁹ Wanneer een doel gebaseerd is op het algemeen belang, zal deze geoorloofd zijn.⁶⁰ Doelstellingen die voortkomen uit vooroordelen, stereotypering of discriminerende motieven zullen als ongeoorloofd beschouwd worden. Wanneer een gemeente zich beroept op ruimtelijke ordening kan dit beschouwd worden als een doelstelling in het algemeen belang, mits overtuigende motivering. Dit argument zal weinig slaagkans hebben in de context van woonwagenbewoners, aangezien er geen actuele cijfers zijn met betrekking tot het aantal standplaatsen en er dus geen objectieve argumentatie kan zijn. Bovendien kan uit het gebrek aan actuele cijfers worden afgeleid dat er onvoldoende inspanningen worden geleverd om effectief voldoende standplaatsen te voorzien, zoals bijvoorbeeld het niet uitvoeren van onderzoek en/of het niet opvolgen van de heersende noden.

Een ander argument dat gemeenten volgens ons onderzoek en onrechtstreeks uit rechtspraak mogelijks kunnen inroepen, is het vermeende gevaar op overlast en een risico voor de veiligheid. Aangezien dit argument hoofdzakelijk gebaseerd is op vooroordelen, wat inherent discriminatoir is, kan dit niet als legitiem worden beschouwd, omdat discriminatoire doelstellingen ongeoorloofd zijn. Dit principe wordt bevestigd in het arrest Feryn⁶¹, hier oordeelde het Hof dat ook ogenschijnlijk neutrale motieven geen rechtvaardiging vormen wanneer de onderliggende doelstelling of impact discriminerend is.

Aangezien o.i. geen sprake is van een legitiem doel, zal o.i. de rechtvaardigheidstoets falen. Dit heeft tot gevolg dat de discriminatie niet gerechtvaardigd zal zijn.

We merken hierbij nog op dat wij een algemene toetsing maakten aan de hand van een aantal veel voorkomende argumenten, maar dat de uitkomst van de rechtvaardigingstoets steeds zal afhangen van de concrete omstandigheden van een dossier. Daarnaast kunnen mogelijks ook andere argumenten worden ingeroepen ter rechtvaardiging van een

⁵⁹ SOTTIAUX S., *Grondwettelijk Recht*, Intersentia, 2022, 324.

⁶⁰ DE PRINS D., SOTTIAUX S., VRIELINK J., *Handboek discriminatierecht*, Kluwer, 2005, 255.

⁶¹ HvJ 10 juli 2008, C-54/07, 'Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding/Firma Feryn NV'.

onderscheid. In dat gevoel dient getoetst te worden of het gestelde doel legitiem is, en als de maatregel noodzakelijk en proportioneel is in vergelijking met het doel.

3.3. Derde middel: Het belang van het kind

3.3.1. Algemeen

Een derde middel dat kan worden ingeroepen, is het belang van het kind.⁶² Bij elke beslissing die een instantie neemt, zowel wetgevend als rechterlijk, moeten de belangen van het kind vooropstaan.⁶³ Zoals eerder besproken, kennen woonwagenbewoners een hechte, eigen cultuur waarin samenhang en sterke familiebanden centraal staan.⁶⁴ Het tekort aan standplaatsen leidt er echter toe dat woonwagenfamilies worden gescheiden wanneer jongere generaties zich dicht bij hun familie op dezelfde woonwagenterreinen willen vestigen. Voor minderjarige kinderen mag het recht niet worden ontzegd om op te groeien binnen hun eigen cultuur en de minderheidsgroep waartoe ze behoren. In samenhang daarmee moet er voldoende toekomstperspectief zijn om op hun woonwagenterrein te kunnen blijven leven, zodat zij niet in onzekerheid hoeven te leven over het behoud van dit recht.

3.3.2. Rechtsgronden

- Artikel 8 EVRM omvat het recht op eerbiediging van ieders privé-, familie- en gezinsleven en zijn woning. Dit artikel kan ingeroepen worden in combinatie met de bepalingen uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK).
- Het IVRK is de voornaamste rechtsbron wat betreft de rechten van het kind.
 - Artikel 2 bevat het discriminatieverbod ten aanzien van kinderen voor staten bij het waarborgen van de in het verdrag beschreven rechten voor ieder kind.

⁶² Belangrijk op te merken bij dit middel is dat het moet gaan om kinderen die nog niet de leeftijd van achttien jaar bereikt hebben, cf. Artikel 1 IVRK.

⁶³ Art. 3, lid 1 IVRK.

⁶⁴ Immaterieel erfgoed, *Woonwagencultuur*, <https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/woonwagencultuur> (geraadpleegd op 20 april 2025).

- Artikel 3 bepaalt dat bij alle beleidsmaatregelen met betrekking tot kinderen de belangen van het kind als primaire overweging in acht moeten worden genomen.
- Artikel 9 beschrijft de plicht van staten om te waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn of haar ouders tegen hun wil en het recht van alle betrokken partijen om aan procedures rond deze materie deel te nemen en hun standpunten naar voren te brengen. Er is tevens ook een recht om contact te onderhouden met beide ouders, wanneer het kind gescheiden leeft van één of van beide ouders.
- Artikel 16 beschermt het recht op privacy, familie- en gezinsleven voor kinderen en stelt dat ieder kind recht heeft op bescherming door de wet tegen willekeurige of onrechtmatige inmenging in het privéleven, gezinsleven en de woning.
- Artikel 27 betreft het recht van ieder kind op een behoorlijke levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind. Lid 3 benadrukt dat de staten de passende maatregelen dienen te nemen om ouders te helpen dit recht te verwezenlijken door te voorzien in de passende ondersteuning, onder meer voor wat betreft huisvesting.
- Artikel 30 stelt dat kinderen van minderheden niet het recht ontzegd mogen worden om samen met andere groepsleden hun cultuur te beleven.
- In het Handvest van de grondrechten van de EU is tevens een specifieke bescherming voor kinderen te vinden. Artikel 24 bepaalt dat de belangen van het kind de primaire overweging moeten zijn bij alle handelingen betreffende kinderen, dus ook inzake het beleid omtrent het recht op wonen. Ieder kind geniet bovendien het recht op persoonlijke betrekkingen en rechtstreekse contacten met beide ouders.
- Artikel 22bis Grondwet bepaalt, naast het belang van het kind als primaire overweging en het recht van elk kind om zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan, ook dat elk kind recht heeft op maatregelen die zijn ontwikkeling bevorderen.

3.3.3. Argumentatie

Het waarborgen van toekomstperspectief voor kinderen om dicht bij hun ouders en andere familieleden te kunnen wonen, is van cruciaal belang voor hun welzijn. Dit wordt ondersteund door artikelen 16 en 30 IVRK en artikel 8 EVRM. Kinderen mogen niet ontzegd worden van de beleving van hun cultuur en identiteit als leden van een minderheidsgroep.

Naast het recht om hun cultuur actief te beleven, speelt ook de angst mee om dit in de toekomst te verliezen wanneer zij gedwongen worden hun ouderlijke woonwagenterrein te verlaten vanwege een tekort aan standplaatsen. De woonwagencultuur wordt nu eenmaal gekenmerkt door hechte familiebanden en het idee van 'samen' leven binnen de gemeenschap. De bescherming van het recht op respect voor privé- en gezinsleven, zoals vastgelegd in artikel 8 EVRM en artikel 16 IVRK, impliceert dat overheden maatregelen moeten treffen die woonwagenkinderen de mogelijkheid bieden om in de nabijheid van hun ouders, grootouders, ooms, tantes, broers, zussen en andere familieleden te blijven wonen.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft een advies⁶⁵ gegeven naar aanleiding van het nakend Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan 2025-2026. In dit advies wordt de nadruk gelegd op het feit dat er rekening gehouden moet worden met de rechten van kinderen in een kwetsbare positie. Alhoewel er niet expliciet verwezen wordt naar kinderen uit de woonwagencultuur, kan men stellen dat deze extra waakzaamheid ook ten aanzien van hen geldt. In verschillende arresten heeft het EHRM woonwagenbewoners erkend als een kwetsbare groep, die bijzondere bescherming verdient.⁶⁶ Het advies geeft aan dat er extra inspanningen nodig zijn om kinderen in een kwetsbare situatie te beschermen, wat neerkomt op het in stand houden van hun culturele identiteit en het beschermen van hun familiebanden. Dit kan enkel door te voorzien in bijkomende standplaatsen, waardoor de kinderen in de nabijheid van familie kunnen opgroeien met voldoende toekomstperspectief en ten volle deel kunnen uitmaken van de culturele minderheidsgroep waartoe ze behoren.

Een concreet middel om dit alles te realiseren is het hanteren van voorrangregels op wachtlijsten voor standplaatsen voor kinderen die in de nabijheid van hun ouders willen wonen.

Bij de toewijzing van sociale woningen gelden algemene toewijzingsregels, maar er is ruimte voor lokale accenten om in te spelen op specifieke noden.⁶⁷ In Vlaanderen wordt bijvoorbeeld onder de pijler 'standaardtoewijzingen' langdurige woonbinding met een

⁶⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies bij de prioritaire doelstellingen voor het Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan 2025-2029, 18 maart 2025, nr. 2024-2025/09, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2025-03/Advies_2024_2025_09_Prioriteiten%20Vlaams%20Jeugd-%20en%20Kinderrechtenbeleidsplan%202025-2029.pdf (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁶⁶ EHRM 18 januari 2001, 27238/95, 'Chapman/VK', § 96; EHRM 27 mei 2004, 66746/01, 'Connors/VK'; EHRM 24 april 2012, 25446/06, 'Yordanova en anderen/Bulgarije'.

⁶⁷ Vlaanderen, *Lokaal toewijzingsbeleid voor sociale woningen*, <https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/betaalbaar-woonaanbod/lokaal-toewijzingsbeleid-voor-sociale-woningen/toewijzing-volgens-vier-pijlers> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

gemeente als criterium gehanteerd. Dit principe zou ook toegepast kunnen worden op de toewijzing van standplaatsen voor woonwagengewoners.

In gemeenten zoals Denderleeuw is een toewijzingsreglement ingevoerd waarbij langdurige inwoners voorrang krijgen bij sociale woningen.⁶⁸ Een soortgelijke regeling zou voor woonwagenstandplaatsen kunnen gelden, waarbij woonwagengewoners die reeds langdurig op een terrein verblijven en hun kinderen voorrang krijgen bij de toewijzing van een standplaats. Dit zou bijdragen aan het behoud van familiebanden en de stabiliteit van het gezinsleven binnen de woonwagengemeenschap.

De werkwijze van gemeente Zevenaar (Nederland) vormt een goed praktijkvoorbeeld van hoe toewijzing van standplaatsen op een rechtvaardige en gezinsgerichte manier georganiseerd kan worden. De werkwijze van Gemeente Zevenaar is als volgt: De toewijzing van standplaatsen gebeurt aan de hand van een aantal voorrangsregels. Allereerst krijgen kinderen en naaste familieleden (eerste of tweede graad) die sinds hun geboorte altijd op het terrein hebben gewoond, voorrang. Vervolgens komen bloed- en aanverwanten tot en met de derde graad die al minstens twee jaar op het terrein wonen en daar ook zijn ingeschreven in het bevolkingsregister. Daarna volgen familieleden die in het verleden op het terrein hebben gewoond, maar er op het moment van beschikbaarheid niet meer verblijven. Ook familieleden die op andere woonwagenterreinen binnen de gemeente wonen, krijgen voorrang, gevolgd door overige bloed- en aanverwanten tot en met de derde graad van de huidige bewoners.⁶⁹

3.3.4. Conclusie

Om het recht op gezinsleven en culturele identiteit van woonwagenkinderen te waarborgen, is het essentieel om voldoende standplaatsen te voorzien en voorrangsregels toe te passen bij de toewijzing ervan. Door inspiratie te halen uit bestaande toewijzingsmodellen, zoals in Denderleeuw en Zevenaar, kunnen beleidsmakers rechtvaardige en gezinsgerichte oplossingen implementeren die bijdragen aan de stabiliteit en toekomstperspectieven van woonwagenkinderen.

⁶⁸ 'Denderleeuw geeft langdurige inwoners voorrang bij toewijzing sociale woningen', *De Morgen* 5 augustus 2019, <https://www.demorgen.be/nieuws/denderleeuw-geeft-langdurige-inwoners-voorrang-bij-toewijzing-sociale-woningen~b7d8858b/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F> (geraadpleegd op 2 april 2025).

⁶⁹ Art. 6 Nadere regels toewijzing woonwagens en standplaatsen gemeente Zevenaar, *Gemeentebld* 27 augustus 2024, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2024-366919.html> (geraadpleegd op 2 april 2025).

4. Mogelijke procedures

4.1. Nationale procedures

4.1.1. Vlaams Mensenrechteninstituut

Verzoekers kunnen in eerste instantie een discriminatieklacht indienen bij het Vlaams Mensenrechteninstituut (hierna: VMRI). Bij discriminatie kan men bemiddelen en, als de bemiddeling niet geslaagd is of de klacht is niet meteen bemiddelbaar, de klacht laten beoordelen door de geschillenkamer. Een klacht wegens andere mensenrechtenschendingen kan ook ingediend worden (in dit geval het recht op wonen), maar in dergelijke klachten bemiddelt het VMRI niet. Er wordt slechts eerstelijnsbijstand verleend, namelijk informatie, advies en doorverwijzing.⁷⁰

Een discriminatieklacht is gratis en niet anoniem (online of telefonisch). Ze kan worden ingediend door de gediscrimineerde, een vertegenwoordiger, derden met belang of organisaties die discriminatie bestrijden. Bij een ontvankelijke klacht bemiddelt het VMRI eerst. Onder het decreet tot oprichting van het VMRI is een klacht ontvankelijk wanneer zij (1) onder de bevoegdheid van het VMRI valt (discriminatie of schending van gelijke kansen), (2) duidelijk en voldoende gemotiveerd is, en (3) aan de procedurele vereisten voldoet (bijvoorbeeld niet anoniem).⁷¹

De geschillenkamer oordeelt niet-bindend op basis van relevante decreten (bv. Gelijkekansendecreet) en kan aanbevelingen doen.⁷²

De Geschillenkamer van het VMRI behandelt enkel discriminatieklachten en beoordeelt of er effectief sprake is van discriminatie. Na een oordeel van de geschillenkamer houdt het VMRI toezicht op de uitvoering. Indien de discriminatie niet stopt of aanbevelingen niet worden nageleefd, kan de klager opnieuw een klacht indienen bij het VMRI of naar de rechtbank stappen. Het oordeel kan de klager in gerechtelijke procedures ondersteunen, maar de verweerder is niet wettelijk verplicht dit op te volgen.⁷³

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Decr. 28 oktober 2022 tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut, *BS* 9 november 2022.

⁷² Art. 13, §5 en art. 14 B.VI.Reg. 15 december 2023 over de samenstelling van en de procedure voor de geschillenkamer van het Vlaams Mensenrechteninstituut, *BS* 23 januari 2024, 8921.

⁷³ Raadpleeg: <https://www.vlaamsmensenrechteninstituut.be/geschillenkamer>.

4.1.2. Rechtbank van eerste aanleg en Hof van Beroep

De rechtbank van eerste aanleg is o.a. bevoegd voor geschillen met betrekking tot huisvesting op basis van artikel 568 van het Gerechtelijk Wetboek. Een procedure bij de rechtbank van eerste aanleg begint met het indienen van een dagvaarding of verzoekschrift, waarmee de eiser de vordering en de onderliggende gronden formeel kenbaar maakt. Vervolgens vindt er een uitwisseling van conclusies plaats. Tijdens de mondelinge behandeling presenteert iedere partij haar standpunten, worden getuigen of indien relevant deskundigen gehoord en bespreekt de rechter de kernpunten van het geschil. Na de zitting volgt een schriftelijke uitspraak waarin de rechtbank haar beslissing en de juridische motivering duidelijk uiteenzet. Indien een partij niet tevreden is met de uitspraak, bestaat er de mogelijkheid om in beroep te gaan bij het Hof van Beroep, zodat de beslissing opnieuw wordt getoetst.⁷⁴

Er kan tijdens de procedure voor de nationale rechtbank ook beroep gedaan worden op de antidiscriminatiewetgeving, zoals toegelicht in hoofdstuk 3.2. In dit kader van deze nationale procedures kan ook aan de nationale rechters gesuggereerd worden om een prejudiciële vraag te stellen aan het Europees Hof van Justitie⁷⁵ op basis van Richtlijn 2000/43/EG. Men kan in vraag stellen of het gebrek aan beleid voor woonwagenbewoners niet een discriminatie op zichzelf is volgens deze Richtlijn.

De prejudiciële vraag wordt gepubliceerd in het Publicatieblad, waarna de betrokken partijen twee maanden de tijd hebben om hun schriftelijke opmerkingen in te dienen bij het Hof van Justitie. Er wordt vervolgens een ontwerp-arrest opgesteld door de rechter-rapporteurs. Nadien onderzoeken de rechters dit ontwerp en maken zij, indien nodig, wijzigingen. De beslissing wordt ten slotte geveld met een meerderheid van stemmen en wordt ter openbare terechtzitting uitgesproken.

⁷⁴Raadpleeg:

<https://www.tribunaux-rechtbanken.be/nl/het-belgisch-rechtssysteem/rechtbank-van-eerste-aanleg#list-procedures>.

⁷⁵ HOF VAN JUSTITIE, 'Presentatie: de procedure', https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/nl/#procedures (geraadpleegd op 3 mei 2025).

4.2. Internationale en Europese procedures

4.2.1. Europese Commissie

Er kan ook een procedure ingeleid worden bij de Europese Commissie indien er Europese wetgeving geschonden wordt. Dit is het geval op basis van artikel 34 ESH en Richtlijn 2000/43/EG. Richtlijn 2000/43/EG verbiedt discriminatie op grond van ras of etnische afkomst. Deze richtlijn stelt gelijke behandeling vast in alle relevante sectoren en verplicht lidstaten om effectieve maatregelen te nemen tegen discriminatie en werd in België omgezet in het Gelijkekansendecreet, het Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit en het Waals decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

De Europese Commissie behandelt geen individuele klachten, maar enkel indien er structurele problemen zijn in de lidstaat⁷⁶. Gelet op onze argumentatie in de vorige punten van het draaiboek kunnen we argumenteren dat woonwagengebouders systematisch benadeeld worden en hun recht op wonen geschonden zien. Het gaat dus om een structureel probleem.

De klacht kan kosteloos en in elke taal van de Europese Unie ingediend worden via het online klachtenformulier⁷⁷. De klacht⁷⁸ moet persoonlijke gegevens bevatten (maar men mag ook een organisatie vertegenwoordigen), duidelijke uitleg over hoe België de Europese wetgeving schendt, bewijsmateriaal en eventuele eerdere klachten bij de Belgische autoriteiten. Opdat men een klacht kan indienen, moet men niet persoonlijk schade ondervonden hebben, maar wel aantonen dat men legitieme belangen wil behartigen. Dit legitiem belang kan bestaan uit het beschermen van fundamentele rechten, zoals het recht op wonen of de naleving van nationale wetgeving betreffende de gelijke behandeling van personen.

⁷⁶ EUROPESE COMMISSIE, 'Report a breach of EU law by an EU country: Handling complaints', https://commission.europa.eu/about/contact/problems-and-complaints/complaints-about-breaches-eu-law-member-states/report-breach-eu-law-eu-country_en (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁷⁷ EUROPESE COMMISSIE, 'Check your criteria', <https://ec.europa.eu/law/application-eu-law/report-breach/en/check-your-criteria> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁷⁸ EUROPESE COMMISSIE, 'Mededeling van de Commissie: EU-wetgeving: betere resultaten door betere toepassing', 19 januari 2017, nr. 2017/C 18/02, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119(01)) (geraadpleegd op 30 maart 2025).

Met betrekking tot de woonwagenbewoners kan er dus verwezen worden naar een schending van het recht op wonen en het discriminatieverbod, aangezien er geen specifiek beleid is voorzien dat aangepast is aan de noden van de woonwagenbewoners. Na de indiening van de klacht ontvang je een ontvangstbevestiging, waarna de Commissie een onderzoek zal starten. Als de klacht gegrond is, kan de Commissie vragen aan België om de situatie te verbeteren of een inbreukprocedure starten, wat kan leiden tot een zaak bij het Hof van Justitie.

4.2.2. Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Opdat er een klacht kan ingediend worden bij het EHRM moet men slachtoffer status hebben. Dit heeft men indien aangetoond kan worden dat men rechtstreeks en persoonlijk benadeeld wordt in zijn rechten. Sinds een recent arrest⁷⁹ van het EHRM kan men ook via een ngo deze klacht indienen. Op nationaal niveau moeten alle rechtsmiddelen uitgeput zijn, dit wil dus zeggen dat men eerst naar de bodemrechter moet (in casu Rechtbank van Eerste Aanleg), dan naar de rechter in hoger beroep (in casu Hof van Beroep) en vervolgens naar het Hof van Cassatie. In recente rechtspraak⁸⁰ van het EHRM is verduidelijkt dat een negatief advies van een advocaat bij Cassatie niet beschouwd wordt als het uitputten van de rechtsmiddelen. Nadat dit gebeurd is, heeft men vier maanden de tijd om een klacht aanhangig te maken bij het EHRM. De klacht kan enkel via post ingediend worden. Nadat de klacht is ingediend, ontvangt men een ontvangstbevestiging.

Nadien gaat het EHRM een eerste toetsing doen om de ontvankelijkheid te bepalen. Een klacht is ontvankelijk bij het EHRM als voldaan wordt aan enkele essentiële criteria. Dit houdt in dat de klager persoonlijk en direct benadeeld moet zijn door de vermeende schending van de rechten, dat alle binnenlandse rechtsmiddelen (uitputting) zijn aangewend, en dat de klacht binnen de gestelde termijn (meestal zes maanden na de definitieve beslissing) wordt ingediend. Bovendien moet de klacht betrekking hebben op een schending van de rechten zoals vastgelegd in het EVRM.⁸¹ Als de klacht gegrond is, kan België worden veroordeeld en moeten ze maatregelen nemen. Wanneer het Hof een staat veroordeelt en vaststelt dat de verzoeker schade heeft geleden, zal het meestal een billijke genoegdoening toekennen, dat wil zeggen een geldbedrag dat de geleden schade moet compenseren. Het

⁷⁹ EHRM 9 april 2024, 53600/20, 'Verein Klimaseniorinnen Schweiz en anderen/Zwitserland'.

⁸⁰ EHRM 3 september 2024, 54795/21, 'Missaoui en Akhandaf/België'.

⁸¹ EHRM, *Practical Guide on Admissibility Criteria*, 31 augustus 2024 (last update), https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/admissibility_guide_eng.

Comité van Ministers ziet erop toe dat het bedrag dat door het Hof is opgelegd daadwerkelijk wordt uitbetaald aan de verzoeker⁸².

4.2.3. Europees Comité voor Sociale Rechten

Om een procedure bij het Europees Comité voor Sociale Rechten in te leiden zijn er twee opties⁸³. Enerzijds is er de optie om een collectieve klacht in te dienen. Dit mechanisme is bedoeld voor bepaalde organisaties, zoals vakbonden en NGO's, om een klacht in te dienen tegen een land dat de regels van het ESH schendt. Opdat een klacht kan ingediend worden, moet een NGO met participatiestatus bij de Raad van Europa optreden ten gunste van de woonwagenebewoners. Om een klacht in te dienen hoeft men geen persoonlijk slachtoffer te zijn, maar dus wel bijgestaan worden door een erkende organisatie. De meest relevante NGO's met participatiestatus voor België in dit geval zijn Amnesty International⁸⁴, Caritas Europe⁸⁵, EUROCEF⁸⁶ en het European Center for Human Rights⁸⁷. Voor een volledige lijst van NGO's met participatiestatus verwijzen we naar de website⁸⁸ van de Raad van Europa.

Anderzijds bestaat er de mogelijkheid dat het Europees Comité een schending van België constateert naar aanleiding van een zelfrapport⁸⁹ met betrekking tot het recht op wonen. Elk land dat het ESH heeft ondertekend, moet regelmatig rapporteren over hoe het de verplichtingen uit het Handvest naleeft. De rapporten worden in cycli van vier jaar ingediend, waarbij het recht op wonen onderzocht wordt in thema twee: 'Gezondheid, sociale bescherming en sociale zekerheid'. Nadat de regering het rapport heeft ingediend, hebben andere actoren de mogelijkheid om opmerkingen in te dienen, waarna het ESCR het rapport zal beoordelen. Indien er een negatieve beoordeling volgt, wordt de conclusie gepubliceerd.

⁸² EHRM, 'Het EHRM in 50 vragen', https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/50Questions_NLD (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸³ RAAD VAN EUROPA, 'The collective complaints procedure', <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/collective-complaints-procedure1> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁴ RAAD VAN EUROPA, 'Amnesty International', <https://coe-ngo.org/#/ingo/56a682bd7f63c229362a2f23> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁵ RAAD VAN EUROPA, 'Caritas Europe', <https://coe-ngo.org/#/ingo/56a682bd7f63c229362a2f33> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁶ RAAD VAN EUROPA, 'EUROCEF', <https://coe-ngo.org/#/ingo/56a682bd7f63c229362a2f70> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁷ RAAD VAN EUROPA, 'European Center for Human Rights', <https://coe-ngo.org/#/ingo/634d229c0b71331a00085002> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁸ RAAD VAN EUROPA, 'NGO by Country: Belgium', <https://coe-ngo.org/#/ingo-by/country/Belgium> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

⁸⁹ RAAD VAN EUROPA, 'Reporting system of the European Social Charter', <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/national-reports> (geraadpleegd op 30 maart 2025).

Dit kan politieke en maatschappelijke druk creëren om de Belgische autoriteiten aan te sporen effectieve veranderingen in het beleid door te voeren. Bovendien wordt de conclusie ook besproken in de Raad van Europa, waarna het Comité van Ministers aanbevelingen kan doen.

4.2.4. VN-Kinderrechtencomité⁹⁰

Op basis van het derde facultatief protocol bij het VN-Kinderrechtenverdrag kunnen klachten ingediend worden bij het VN-Kinderrechtencomité naar aanleiding van eventuele schendingen met betrekking tot de kinderen van woonwagenbewoners, zoals uiteengezet in hoofdstuk 3.3. België heeft dit protocol geratificeerd op 30 mei 2014⁹¹, waardoor een klacht kan ingediend worden namens een individu of een groep kinderen. De nationale rechtsmiddelen moeten uitgeput zijn, tenzij dit onredelijk lang zou duren en geen andere internationale instantie mag de klacht al onderzocht hebben. De klacht wordt schriftelijk ingediend en moet specifieke informatie bevatten, zoals de identiteit van de kind(eren), de specifieke schending, de reeds ondernomen nationale stappen en eventuele bewijsstukken⁹².

Indien de klacht ontvankelijk wordt bevonden, vraagt het Comité een reactie van de staat. Na onderzoek van alle relevante informatie neemt het Comité een beslissing en doet het een aanbeveling aan de betrokken staat. De staat wordt geacht de aanbeveling op te volgen, maar het Comité heeft geen afdwingingsmechanisme. De klachtprocedure bij het VN-Kinderrechtencomité biedt kinderen een internationaal mechanisme om hun rechten af te dwingen wanneer nationale rechtsmiddelen niet effectief zijn gebleken. Hoewel het Comité geen bindende beslissingen kan opleggen, kunnen zijn aanbevelingen druk uitoefenen op staten om de rechten van kinderen van woonwagenbewoners beter te respecteren en te beschermen, met respect voor de culturele identiteit en intense familiebanden die eigen zijn aan het leven van woonwagenbewoners.

⁹⁰ OHCHR, 'Individual communications: Committee of the Rights of the Child', <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/individual-communications> (geraadpleegd op 29 april 2025).

⁹¹ UN HUMAN RIGHTS TREATY BODIES, 'UN Treaty Body Database', https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC (geraadpleegd op 29 april 2025).

⁹² OPIC, 'Working methods to deal with individual communications received under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure', <https://opic.childrightsconnect.org/wp-content/uploads/2021/06/WorkingMethodsOPIC-3.pdf> (geraadpleegd op 29 april 2025).

Bijlage 1: Huidig beleid en wettelijk kader

Voor het wettelijke kader met betrekking tot de fundamentele rechten van woonwageneigenaren moeten we niet enkel naar België kijken. Naast Belgische normen zijn ook internationale en Europese normen van belang.

Internationaal

Drie VN-verdragen:

- **Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR)**

- Art 11 CESCR:

“The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to an adequate standard of living for himself and his family, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions. The States Parties will take appropriate steps to ensure the realization of this right, recognizing to this effect the essential importance of international cooperation based on free consent.”

Hierin wordt het recht van eenieder op een adequate levensstandaard, waar het recht op degelijke huisvesting onder valt, verankerd.

- General Comment No. 4 on adequate housing:

“Cultural adequacy. The way housing is constructed, the building materials used and the policies supporting these must appropriately enable the expression of cultural identity and diversity of housing.”

Hieruit volgt dat het recht op een degelijke huisvesting ook omvat dat die huisvesting aangepast hoort te zijn aan de eigen culturele identiteit en diversiteit van de bewoners.

- General Comment No. 7 The right to adequate housing: Forced evictions formuleert de internationale mensenrechtenstandaard voor gedwongen verdrijvingen en stelt dat gedwongen verdrijvingen doorgaans in strijd zijn met het recht op adequate huisvesting en andere mensenrechten, tenzij ze strikt voldoen aan de normen van internationale mensenrechten. Het benadrukt dat gedwongen verdrijvingen alleen mogen plaatsvinden als laatste redmiddel, met inachtneming van de wettelijke procedures, overleg met de betrokkenen, compensatie en alternatieve huisvesting. Daarnaast moeten staten kwetsbare groepen extra beschermen, wetgeving tegen gedwongen verdrijvingen aannemen en rapportage en monitoring verplichtingen naleven.
- **Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie (CERD)**

- Artikel 5 van CERD:

“In compliance with the fundamental obligations laid down in article 2 of this Convention, States Parties undertake to prohibit and to eliminate racial discrimination in all its forms and to guarantee the right of everyone, without distinction as to race, colour, or national or ethnic origin, to equality before the law, notably in the enjoyment of the following rights:

...

(iii) The right to housing;”

Dit artikel bevat een verbod op discriminatie bij de toegang tot huisvesting.

- General Recommendation No. 27 on discrimination of Roma:

“To act firmly against any discriminatory practices affecting Roma, mainly by local authorities and private owners, with regard to taking up residence and access to housing; to act firmly against local measures denying residence to and unlawful expulsion of Roma, and to refrain from placing Roma in camps outside populated areas that are isolated and without access to health care and other facilities.”

De bepaling roept op tot krachtig optreden tegen discriminatie van Roma, met name door lokale autoriteiten en particuliere eigenaren bij huisvesting, het

tegengaan van onwettige uitzettingen en uitsluiting, en het vermijden van isolerende kampen zonder toegang tot basisvoorzieningen.

- **Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)**

- Artikel 2: *“1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, eerbiedigen en waarborgen de in het Verdrag beschreven rechten voor ieder kind onder hun rechtsbevoegdheid zonder discriminatie van welke aard ook, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of van zijn (of haar) ouder of wettige voogd.*
2. De Staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de status of de activiteiten van, de meningen geuit door of de overtuigingen van de ouders, wettige voogden of familieleden van het kind.”

Artikel 3: *“1. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.”*

Artikel 9: *“1. De Staten die partij zijn, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn of haar ouders tegen hun wil, tenzij de bevoegde autoriteiten onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijk recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. Een dergelijke beslissing kan noodzakelijk zijn in een bepaald geval, zoals wanneer er sprake is van misbruik of verwaarlozing van het kind door de ouders, of wanneer de ouders gescheiden leven en er een beslissing moet worden genomen ten aanzien van de verblijfplaats van het kind.”*

Artikel 16: *“1. Geen enkel kind mag worden onderworpen aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn of haar privé-leven, in zijn of haar gezinsleven, zijn of haar woning of zijn of haar correspondentie, noch aan*

enige onrechtmatige aantasting van zijn of haar eer en goede naam. 2. Het kind heeft recht op bescherming door de wet tegen zodanige inmenging of aantasting.”

Artikel 27: ”1. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van ieder kind op een levensstandaard die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het kind.

2. De ouder(s) of anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind, hebben de primaire verantwoordelijkheid voor het waarborgen, naar vermogen en binnen de grenzen van hun financiële mogelijkheden, van de levensomstandigheden die nodig zijn voor de ontwikkeling van het kind.

3. De Staten die partij zijn, nemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden en met de middelen die hun ten dienste staan, passende maatregelen om ouders en anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind te helpen dit recht te verwezenlijken, en voorzien, indien de behoefte daaraan bestaat, in programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting.”

Artikel 30: “In de Staten waarin etnische of godsdienstige minderheden, taalminderheden of personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking voorkomen, wordt het kind dat daartoe behoort niet het recht ontzegd te zamen met andere leden van zijn of haar groep zijn of haar cultuur te beleven, zijn of haar godsdienst te belijden en ernaar te leven, of zich van zijn of haar eigen taal te bedienen. “

Europees

- **Raad van Europa**

- De Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Artikel 8 EVRM is in verschillende arresten (Winterstein, Chapman,...) verder uitgewerkt. De specificiteit van de leefomstandigheden van woonwagenbewoners moet mee in rekening gebracht worden en de overheid heeft een positieve verplichting om dit te faciliteren.

- Het Europees Sociaal Handvest

Artikel 16 ESH en Artikel E ESH beschermen het recht op wonen van woonwagenbewoners. België is veroordeeld omdat er ook hier onvoldoende rekening gehouden wordt met de specifieke woonomstandigheden en -noden van woonwagenbewoners.

- European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

Artikel 6 van de General Policy Recommendation No. 13 verplicht de lokale autoriteiten om specifieke aandacht aan het recht op wonen van woonwagenbewoners te besteden.

- Human Rights Commissioner

Bij een bezoek van de HR Commissioner aan België in 2015 wordt België gewezen op het gebrek aan terreinen en een stijging in het aantal gedwongen uitzettingen, wat ze zouden moeten vermijden.

- Committee of Ministers of the Council of Europe

In Recommendation Rec(2005)4 worden staten aanbevolen om de leefomstandigheden van woonwagenbewoners te verbeteren en in Recommendation Rec(2004)14 worden staten aanbevolen om in het beleid rekening te houden met het recht op vrijheid van beweging, om woonwagenbewoners de mogelijkheid te bieden om een officieel adres te creëren en het 'right to encampment' wettelijk te verankeren.

- Ad hoc Committee of Experts on Roma and Traveller Issues (CAHROM)

CAHROM heeft zich voornamelijk beziggehouden met het uitschrijven van aanbevelingen met betrekking tot het recht op toegang tot de rechter.

- **Europese Unie**

- Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

Artikel 7: *"Eerbiediging van het privé-leven en het familie- en gezinsleven: Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie."*

Artikel 24, 2: *"Bij alle handelingen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden verricht door overheidsinstanties of particuliere instellingen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging."*

- Mededeling (COM(2011) 173 definitief) betreffende een EU-kader voor de nationale strategieën voor integratie van de Roma tot 2020

De Europese Commissie stelde gemeenschappelijke doelstellingen op met betrekking tot de integratie van de gemeenschap van woonwagenbewoners. In bovenstaande mededeling werden de EU-lidstaten uitgenodigd om tegen eind 2011 nationale integratiestrategieën of een pakket beleidsmaatregelen aan te nemen en voor te stellen ter verbetering van de economische en sociale situatie van de woonwagenbewoners. De nationale beleidsstrategieën moesten zich richten op onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg, huisvesting en basisvoorzieningen zoals openbare water-, gas- en elektriciteitsnetwerken. Die strategieën werden beoordeeld door de Commissie in 2012 en de uitvoering ervan werd opgevolgd via een monitoringmechanisme waarbij jaarlijkse verslagen moesten voorgelegd worden aan de Raad en het Europees Parlement.

De Commissie heeft intussen een nieuw EU-kader gecreëerd met betrekking tot de situatie van woonwagenbewoners binnen de EU. De doelstellingen moeten tegen 2030 zijn verwezenlijkt en de lidstaten werden verzocht hun nationale strategieën aan dit nieuwe kader aan te passen en opnieuw voor te leggen ter beoordeling door de Europese Commissie tegen eind 2021. Er wordt ook van de lidstaten verwacht dat ze om de 2 jaar aan de Commissie verslag uitbrengen over de geboekte vooruitgang en deze verslagen dienen dan als basis voor de tweejaarlijkse verslagen van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad.

- Verschillende resoluties uitgevaardigd door het Europees Parlement vervullen de Roma-strategie van de Europese Unie:

- Resolutie van het Europees Parlement van 31 januari 2008 over een Europese Roma-strategie
- Resolutie van het Europees Parlement over de situatie van de Roma in de Europese Unie
- Resolutie van het Europees Parlement van 9 maart 2011 over de EU-strategie voor de integratie van de Roma

Nationaal

- **Federaal**

- Grondwet

Het recht op wonen is verankerd in artikel 23 van de Belgische Grondwet:

“Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden. Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.”

Het derde lid van artikel 23, 3° vermeldt uitdrukkelijk dat het recht op een behoorlijke huisvesting hieronder valt.

Artikel 22bis luidt als volgt: *“Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Elk kind heeft het recht zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan; met die mening wordt rekening gehouden in overeenstemming met zijn leeftijd en zijn onderscheidingsvermogen. Elk kind heeft recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen. Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat. De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen deze rechten van het kind.”*

Dit artikel beschermt de belangen van het kind en maakt van dat belang een primaire overweging bij elke beslissing die het kind aangaat, dus ook bij beslissingen met betrekking tot huisvesting.

- **Vlaanderen**

- Gelijkekansendecreet

Artikel 5: *“Het Vlaamse gelijkebehandelings- en gelijkekansenbeleid heeft tot doel :*

- 1. het bewerkstelligen van een tolerante samenleving waarin verschillen tussen personen erkend en gewaardeerd worden;*
- 2. het bestrijden en voorkomen van discriminatie;*
- 3. het creëren van de voorwaarden opdat eenieder volwaardig kan participeren aan de Vlaamse samenleving;*
- 4. het bewerkstelligen van gelijke kansen van sociale groepen die geconfronteerd worden met achterstellingen of uitsluiting.”*

Artikel 6: *“§ 1. Het Vlaamse gelijkekansenbeleid wil een bijdrage leveren aan het bewerkstelligen van gelijke kansen. Het levert die bijdrage door :*

- 1. achterstellings- en uitsluitingsmechanismen die verband houden met de kenmerken, vermeld in artikel 15bis, zichtbaar te maken, hun impact te voorkomen, te verminderen of weg te werken, en de totstandkoming van nieuwe vergelijkbare mechanismen te voorkomen;*
- 2. evenwichtige participatie in alle maatschappelijke domeinen te stimuleren;*
- 3. vooroordelen te bestrijden en te voorkomen;*
- 4. deskundigheid met betrekking tot achterstellings- en uitsluitingsmechanismen in de zin van punt 1° te bevorderen;*
- 5. met het oog op gelijke kansen steun te verlenen aan de verruiming van het draagvlak voor de activiteiten vermeld in punt 1° tot en met 4°.*

§ 2. Het Vlaamse gelijkekansenbeleid onderneemt daarbij prioritair activiteiten die erop gericht zijn gelijke kansen te bewerkstelligen :

- 1. ongeacht gender, inclusief geslacht, genderidentiteit en genderexpressie;*
- 2. ongeacht seksuele oriëntatie;*
- 3. ongeacht handicap of gezondheidstoestand;*
- 4. door de integrale toegankelijkheid te bevorderen van infrastructuur die voor een publiek toegankelijk is;*
- 5. door digitale inclusie en de integrale toegankelijkheid van informatie die voor een publiek toegankelijk is te bevorderen;*
- 6. ongeacht zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, of etnische of nationale afstamming, geloof of levensbeschouwing;*

7. ongeacht leeftijd.”

- De Vlaamse Codex Wonen

Artikel 1.5: *“Iedereen heeft recht op menswaardig wonen. Daartoe moet de beschikking over een aangepaste woning, van goede kwaliteit, in een behoorlijke woonomgeving, tegen een betaalbare prijs en met woonzekerheid worden bevorderd.”*

Artikel 1.6: *“§1. Het Vlaamse woonbeleid schept, binnen de perken van de kredieten die daartoe op de begroting van het Vlaamse Gewest worden ingeschreven, de voorwaarden voor de verwezenlijking van het recht op menswaardig wonen door*

1. *huur- en koopwoningen beschikbaar te stellen tegen sociale voorwaarden;*
2. *de renovatie, verbetering of aanpassing van het woningbestand te bevorderen en zo nodig over te gaan tot vervanging ervan;*
3. *huisvestingsondersteuning te bieden aan woonbehoeftige gezinnen en alleenstaanden;*
4. *initiatieven te ontwikkelen om*
 - a. *de prijzen te beheersen van gronden, bestemd voor woningbouw, en van panden, bestemd voor bewoning;*
 - b. *groepen van woningen functioneel in te richten;*
 - c. ***de woonsituatie te verbeteren van bewoners die gehuisvest zijn in een woonwagen.***
5. *een gerichte ondersteuning te bieden om een kwalitatief en betaalbaar aanbod aan huurwoningen te stimuleren op de private huurmarkt, waarbij een evenwicht wordt nagestreefd tussen de belangen van huurders en verhuurders.”*

Art 3.1, §3: *“De Vlaamse Regering houdt rekening met specifieke woonvormen en met de situatie van woonwagenbewoners en andere kwetsbare bewonersgroepen en kan het toepassingsgebied van de paragrafen 1 en 2 uitbreiden tot roerende woonwagens.”*

- ‘Woonwagencultuur’ staat nog steeds vermeld in de officiële inventaris van immaterieel erfgoed in Vlaanderen. Vlaanderen erkent daarmee het wonen in

een woonwag en als een officiële woonvorm in de Vlaamse Codex Wonen (art. 1.3, §1, 73°).

- Sinds eind 2023 is er door de Vlaamse regering beslist om geen budget meer toe te kennen aan de subsidiemogelijkheid voor de aanleg of renovatie van een woonwagenterrein voorzien in de artikelen 5.53 tot 5.57 van de Vlaamse Codex Wonen.⁹³

- **Wallonië**

- Waalse Huisvestingscode

Artikel 1, 40°: *“Lichte woning: een woning die niet voldoet aan de definitie van een woning bedoeld in 3° maar die voldoet aan ten minste drie van de volgende kenmerken: demonteerbaar, verplaatsbaar en klein van omvang, licht in gewicht, met een beperkte voetafdruk, zelfgebouwd, zonder verdiepingen of funderingen, niet aangesloten is op de nutsvoorzieningen.”*

- Waal s decreet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie

Artikel 5, § 1, 3°: *“Met inachtneming van de bevoegdheden uitgeoefend door het Gewest is dit decreet van toepassing op alle personen, zowel voor de overheid als voor de privé-sector, met inbegrip van de openbare instellingen wat betreft:*

...

3° de toegang en het verstrekken van goederen en diensten die ter beschikking van het publiek staan los van de betrokken persoon en die aangeboden worden buiten de private en familiale levenssfeer om, evenals de verrichtingen uitgevoerd in dat verband, met inbegrip van alles wat de huisvesting betreft,”

Artikel 7, § 1: *“Elk direct onderscheid op grond van één of verschillende van de in artikel 3, 1° en 2°, bedoelde beschermde criteria, behoudens de nationaliteit, vormt een discriminatie.”*

⁹³<https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/betaalbaar-woonaanbod/woonwagenterreinen-subsidiëring#sb-beheer-van-woonwagenterreinen-f6411341-5991-4039-bb12-3a4264b66ee8>, zie ook Advies 2017-09/6.07.2017 Vlaamse Woonraad.

Artikel 9: *“Elk indirect onderscheid op grond van een of verschillende van de beschermde criteria vormt een indirecte discriminatie, tenzij de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze die aan de grondslag ligt van dit indirecte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn; of, tenzij, in het geval van indirect onderscheid op grond van een handicap, aangetoond wordt dat geen redelijke aanpassing getroffen kan worden.”*

- **Brussel**

- Brusselse Huisvestingscode

Artikel 2, §1, 24°: *“Mobiele woning: woning op wielen, gekenmerkt door de verplaatsbaarheid ervan en die op permanente en niet-recreatieve wijze een nomadisch of seminomadisch gezin huisvest”*

- Brussels Wetboek inzake de gelijkheid, de non-discriminatie en de bevordering van diversiteit

Artikel 6, 3°: *“Met inachtneming van de bevoegdheden die door het Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie worden uitgeoefend, is it Deel van toepassing op alle personen, zowel in de openbare als in de particuliere sector, met inbegrip van de gewestelijke instanties, van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en van de Franse Gemeenschapscommissie, alsook de lokale besturen, met betrekking tot:*

...

3° de toegang tot en het verstrekken van goederen en diensten, die los van de betrokken persoon ter beschikking van het publiek staan en buiten de private en familiale sfeer om worden aangeboden, evenals tot de verrichtingen uitgevoerd in dat verband, met inbegrip van huisvesting, energie en openbaar stads- en streekvervoer”

Artikel 8, §2: *“Elk direct onderscheid, in voorkomend geval in combinatie met andere beschermde criteria, op grond van zogenaamd ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming, vormt een directe discriminatie, behalve in het geval van:*

- een positieve actie;

- op het gebied van tewerkstelling en arbeidsbetrekkingen, een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste die krachtens dit Wetboek is toegestaan.”

Artikel 10: *“Elk indirect onderscheid op grond van één of meerdere van de beschermde criteria vormt een indirecte discriminatie, tenzij:*

1° de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelswijze die aan de grondslag ligt van dit indirecte onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn”

Beleid woonwagenbewoners Vlaanderen

Het beleid rond woonwagenbewoners in Vlaanderen kent verschillende dimensies. Zo wordt volgens de website van Vlaanderen nauwlettend gemonitord op de beschikbaarheid en kwaliteit van woonwagenterreinen om een betaalbaar woonaanbod te garanderen.⁹⁴ Tegelijkertijd wijst een interview op MO.be erop dat woonwagenbewoners in het verleden zijn geschrapt uit het Vlaams integratiebeleid, wat duidt op een structurele onderwaardering van hun specifieke noden.⁹⁵

Het Handboek Wonen op Wielen 2010 biedt een overzicht van de juridische kaders en procedures voor een adequate huisvesting, met aandacht voor de culturele en praktische leefomstandigheden van woonwagenbewoners.⁹⁶ Daarnaast benadrukt de website Opgroeien dat het beleid voor Roma en woonwagenbewoners specifiek afgestemd moet zijn op hun culturele identiteit en noden, en dat discriminatie actief bestreden dient te worden.⁹⁷

⁹⁴ Wonen in Vlaanderen, “Woonwagenterreinen monitoren”, Vlaanderen.be, <https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/betaalbaar-woonaanbod/woonwagenterreinen-monitoren> (geraadpleegd op 12 april 2025).

⁹⁵ T. Danckaers, “Vlaanderen schrapt woonwagenbewoners uit integratiebeleid”, MO*, 15 oktober 2019, <https://www.mo.be/interview/woonwagenbewoners-geschrapt-uit-Vlaams-integratiebeleid> (geraadpleegd op 12 april 2025).

⁹⁶ Agentschap Integratie en Inburgering, *Wonen op wielen: woonwagenterreinen aanleggen en beheren. Een handleiding*, januari 2010, https://www.vreemdelingenrecht.be/sites/default/files/migrated/bestanden/documenten/handboek_woonen_op_wielen_2010.pdf (geraadpleegd op 12 april 2025).

⁹⁷ Opgroeien, “Beleid: Roma en woonwagenbewoners”, Opgroeien.be, <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/roma-en-woonwagenbewoners/beleid> (geraadpleegd op 12 april 2025).

Beleid sociale woningen Vlaanderen

De Vlaamse Codex Wonen (Decreet van 15 juli 1997) vormt de basis van het woonbeleid in Vlaanderen, inclusief de regels rond sociale huisvesting. De Vlaamse Codex Wonen bepaalt de doelstellingen alsook de principes van het algemene woonbeleid in Vlaanderen. Daarnaast focust de Code, onder andere, ook op de toewijzingsvoorwaarden voor sociale woningen.⁹⁸ Dit is vrij uitgebreid, in tegenstelling tot het beleid voor woonwageneigenaren.

Het beleid rond sociale woningen in Vlaanderen is vastgelegd in verschillende decreten en besluiten, zoals bijvoorbeeld het Kaderbesluit Sociale Huur. Dit Kaderbesluit bepaalt welke personen precies in aanmerking komen voor een sociale huurwoning, op welke manier deze huurprijs wordt berekend, alsook welke rechten en verplichtingen de (ver)huurder heeft.⁹⁹

De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (hierna: VMSW) speelt een belangrijke rol met betrekking tot de uitvoering van het sociale woonbeleid. VMSW zorgt voor ondersteuning en financiering van sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren. Daarnaast begeleiden ze ook bouw- en renovatieprojecten voor sociale woningen. De VMSW ziet ook toe op de correcte naleving van de regelgeving.¹⁰⁰ De Afdeling Toezicht van Wonen in Vlaanderen houdt toezicht op de kerntaken en op het financieel en administratief beheer van sociale huisvestingsactoren.¹⁰¹

⁹⁸ Vlaamse Overheid, Besluit van de Vlaamse Regering van 12 oktober 2007 betreffende de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, BS 6 november 2007, <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1033810¶m=inhoud> (geraadpleegd 3 mei 2025)

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Wonen in Vlaanderen, "VMSW", Vlaanderen.be, <https://www.vlaanderen.be/wonen-in-vlaanderen/over-wonen-in-vlaanderen/vmsw> (geraadpleegd op 12 april 2025).

¹⁰¹ Wonen in Vlaanderen, "Toezicht op woonmaatschappijen", Vlaanderen.be, <https://www.vlaanderen.be/sociaal-woonbeleid/werking-woonmaatschappij/toezicht> (geraadpleegd op 12 april 2025).

Bijlage 2: Analyse van de internationale rechtspraak

Inleiding

Sinds het einde van de twintigste eeuw is de rechtspraak in verband met het recht op wonen van woonwagengewoners sterk toegenomen. Zowel op internationaal als op nationaal niveau zijn er bepaalde tendensen op te merken. In deze rechtspraakanalyse wordt voornamelijk de rechtspraak van het EHRM onder de loep genomen. In die cases beroepen de woonwagengewoners zich steeds op enkele welbepaalde artikelen van het EVRM waarvan de draagwijdte dan moest beoordeeld worden door het Hof. Het gaat met name over de artikelen 8 en 14 van het EVRM en artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM.

Artikel 8 van het Verdrag is veruit het meest ingeroepen artikel. Het artikel waarborgt het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven. Een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van burgers is alleen toegestaan als deze bij wet is voorzien, noodzakelijk is in een democratische samenleving voor doelen zoals nationale veiligheid, economische welvaart en de bescherming van de gezondheid en bovenal proportioneel is. Binnen de cases van de woonwagengewoners blijkt die proportionaliteitsvereiste meestal een struikelblok te zijn.

In samenhang met artikel 8 EVRM wordt artikel 14 ook vaak ingeroepen. Artikel 14 bevat het verbod op discriminatie op basis van geslacht, ras, taal, religie, politieke overtuigingen... Het recht op wonen van woonwagengewoners wordt immers vaak anders ingevuld dan het recht op wonen van andere burgers, terwijl ook hun toegang tot huisvesting zou moeten gewaarborgd worden, rekening houdend met hun specifieke wooncultuur als minderheidsgroep.

Artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM beschermt dan weer het recht op eigendom in het kader van een gedwongen uitzetting van woonwagengewoners. Overheden mogen alleen een inbreuk maken op iemands eigendomsrecht als dat in het algemeen belang is, bij wet voorzien is en op een proportionele manier gebeurt. Dit artikel stelt dus grenzen aan de bevoegdheden van de overheid bij de onteigening van de woonwagens en de regulering van hun wooncultuur.

Hierna volgt een rechtspraakanalyse van enkele toonaangevende arresten in de internationale, Europese en nationale rechtspraak.

In deze analyse hebben we ernaar gestreefd om consequent de correcte terminologie te hanteren bij het beschrijven van woonwagenbewoners. Wanneer een arrest niet specificeerde welke specifieke groep woonwagenbewoners het betrof, hebben we de algemene en overkoepelende term “woonwagenbewoners” gebruikt. In de gevallen dat de rechtbank wel een specifieke groep noemde, hebben we die term dan ook overgenomen (zoals Roma en Voyageurs/Travellers). De rechtspraak bevatte helaas vaak verouderde termen zoals "gypsies" en "zigeuners". We zijn ons ervan bewust dat deze termen een negatieve connotatie hebben en bijdragen aan de marginalisering van deze groepen. Deze termen hebben we dan ook bewust niet overgenomen. In de uitzonderlijke gevallen waarin we ze toch gebruiken, hebben we steeds gepoogd duidelijk te maken dat dit niet onze eigen woordkeuze is.

Internationale rechtspraak

Europees Comité voor Sociale Rechten, 18 maart 2013, FIDH t. België

Kort feitenrelaas

In deze zaak genaamd “International Federation of Human Rights (FIDH) tegen België (klacht nr. 62/2010)”, werd België beschuldigd van de schending van verschillende artikelen van het Europees Sociaal Handvest, in het bijzonder met betrekking tot de rechten van woonwagenbewoners. De klacht betreft onder andere het tekort aan toegankelijke standplaatsen voor woonwagens alsook de tekortkomingen in de ruimtelijke ordening. Binnen de ruimtelijke ordening wordt er geen rekening gehouden met de specifieke (woon)omstandigheden van deze gezinnen. Hierdoor werden zij quasi gedwongen zich illegaal te vestigen, met het risico op gedwongen uitzetting. De FIDH haalde ook aan dat België geen gecoördineerd beleid heeft om de armoede en de sociale uitsluiting van deze woonwagenbewoners aan te pakken.

Ingeroepen schending

In deze zaak werden verschillende artikelen uit het Europees Sociaal Handvest ingeroepen. Ten eerste werd artikel E aangevoerd, dat het non-discriminatiebeginsel behandelt. Daarnaast werd artikel 16 ingeroepen, dat het recht van het gezin op sociale, juridische en economische bescherming waarborgt. Tot slot werd ook artikel 30 aangehaald, dat het recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting beschermt.

Beslissing

De Europese Commissie voor Sociale Rechten oordeelde unaniem dat er sprake was van een schending van artikel E in combinatie met artikel 16 vanwege de tekortkomingen in de erkenning van caravans als woningen, het tekort aan standplaatsen en de risico's op

uitzetting. Er werd ook geconcludeerd dat er een schending van artikel E in combinatie met artikel 30 was, vanwege het gebrek aan een gecoördineerd beleid om de armoede en sociale uitsluiting van woonwagenbewoners te bestrijden. België werd veroordeeld tot het betalen van €2.000 aan de FIDH als vergoeding voor kosten en uitgaven.

De Commissie houdt wel degelijk rekening met de ad hoc maatregelen voor woonwagenbewoners die door de overheid zijn genoemd. Toch wijst ze op het gebrek aan middelen om de noodzakelijke informatie te verzamelen voor een gericht beleid, het ontbreken van zo'n beleid, en het te weinig inzetten van bindende maatregelen voor lokale en regionale overheden. Daarnaast worden woonwagenbewoners onvoldoende betrokken bij de verschillende fasen van beleidsvorming. Uit het dossier blijkt dat deze kwetsbare groep onvoldoende profiteert van een gecoördineerde aanpak tegen de armoede en sociale uitsluiting waar zij in België mee te maken hebben. Hun situatie vraagt om een aangepaste benadering en gerichte maatregelen om hun leefomstandigheden te verbeteren.

Europese rechtspraak

a. EHRM, 25 september 1996, Buckley t. Verenigd Koninkrijk

Kort feitenrelaas

De zaak betreft een Roma-vrouw, mevrouw Buckley, die zonder toestemming woonwagens plaatste op haar eigen grond in het Verenigd Koninkrijk, waar ze wilde verblijven met haar familie. De lokale autoriteiten weigerden echter een bouwvergunning, omdat het perceel was bestemd als landbouwgrond en niet voor bewoning. Meerdere verzoeken om toestemming en daaropvolgende juridische procedures mislukten. Uiteindelijk kreeg ze een bevel om het terrein te ontruimen, waarop zij stelde dat haar rechten als lid van een minderheidsgroep werden geschonden.

Ingeroepen schending

Buckley beriep zich op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 EVRM (discriminatieverbod), omdat ze vond dat de weigering van een bouwvergunning en het daaropvolgende bevel om te vertrekken in strijd waren met haar recht op gezinsleven en als discriminatie van haar levenswijze als lid van de Roma-gemeenschap.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er geen schending van artikel 8 EVRM was. Het Hof erkende dat de maatregel een inbreuk vormde op Buckley's recht op privé- en gezinsleven, maar vond deze inbreuk gerechtvaardigd. De Britse autoriteiten hadden een legitiem doel voor de ruimtelijke ordening, namelijk het beschermen van het milieu en het reguleren van landgebruik. Daarnaast was de maatregel proportioneel, aangezien Buckley meerdere keren juridische mogelijkheden had gekregen om in beroep te gaan. Het Hof benadrukte de "margin of appreciation" van de staat in kwesties van ruimtelijke ordening en vond dat het Verenigd Koninkrijk hierin had gehandeld binnen de grenzen van wat redelijk en noodzakelijk was.

b. EHRM, 18 januari 2001, Chapman t. Verenigd Koninkrijk

Kort feitenrelaas

In de zaak Chapman v. The United Kingdom uit 2001 werd de klacht ingediend door Sally Chapman, een Britse woonwagenbewoonster, tegen het Verenigd Koninkrijk. Chapman had een stuk grond gekocht met de bedoeling om daarop in een caravan te wonen, maar Chapman slaagde er niet in om daarvoor de nodige vergunningen te verkrijgen. Haar vergunningsaanvragen werden meerdere keren afgewezen vanwege de ligging van het land in een beschermd Green Belt-gebied. Omdat de familie geen alternatieven had, bleven ze toch op de grond wonen, met als gevolg dat ze herhaaldelijk vervolgd en beboet werden.

Ingeroepen schending

Allereerst stelde de verzoekster dat er sprake was van een schending van artikel 8 EVRM, omdat de planning- en handavingsmaatregelen, die genomen werden tegen haar verblijf in caravans op haar eigen grond, haar recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven aantasten. Daarnaast meende zij dat er een schending van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM was. Haar recht op ongestoord genot van eigendom zou zijn geschonden door die maatregelen en door het weigeren van haar vergunningsaanvragen. Voorts beriep zij zich op artikel 6 EVRM, omdat zij geen effectieve toegang had tot de rechtbank om de beslissingen van de vergunningsautoriteiten aan te vechten. Ten slotte was Chapman van oordeel dat ze gediscrimineerd werd vanwege haar Roma achtergrond, wat een schending uitmaakt van artikel 14 EVRM.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat er geen enkele schending kan worden vastgesteld. De beperking van de rechten uit artikel 8 EVRM was gerechtvaardigd. De opgelegde maatregelen waren in overeenstemming met de wet en streefden een legitiem doel na, met name het beschermen

van de 'rechten van anderen' door behoud van het milieu. Aan de noodzakelijkheids- en proportionaliteitsvereiste was volgens het Hof ook voldaan. Het EHRM gaf met betrekking tot beslissingen over ruimtelijke ordening een ruime appreciatievrijheid aan de lidstaten. Bij de beoordeling of een staat binnen zijn beoordelingsruimte was gebleven, ging het Hof voornamelijk na of het besluitvormingsproces eerlijk was verlopen en of er voldoende rekening was gehouden met de belangen die artikel 8 beschermde. Het Hof oordeelde *in casu* dat hieraan was voldaan omdat de maatregelen genomen waren na het maken van een adequate afweging van enerzijds de belangen van de verzoekster en anderzijds de belangen van het milieu.

Hoewel het Hof tot het oordeel kwam dat er in deze zaak geen sprake was van een schending, maakte het Hof wel een aantal belangrijke redeneringen. Het Hof erkende een groeiende consensus binnen Europa inzake het beschermen van de identiteit en levenswijze van minderheden, maar achtte deze niet concreet genoeg om er bindende richtlijnen uit af te leiden. Hoewel het Hof erkende dat de Roma een minderheidsgroep zijn en dat lidstaten in die zin wel een positieve verplichting hebben om rekening te houden met hun kwetsbare positie bij het maken van regelgeving en individuele beslissingen en om hun manier van leven te faciliteren, vond het Hof niet dat er een algemene verplichting bestond om voldoende woonlocaties voor Roma te creëren op basis van artikel 8 EVRM. Er bestaat dus geen recht op het voorzien van een woning. Het EHRM acht dit namelijk een politieke kwestie, geen rechterlijke. Vervolgens hield het Hof rekening met een aantal factoren bij het maken van hun proportionaliteitstoets: de ruime appreciatiemarge van lidstaten, het al dan niet vergund zijn van de betrokken woning, de aanwezigheid van alternatieve huisvesting en ten slotte de geschiktheid van die alternatieven, waarbij rekening moet worden gehouden met de specifieke noden van de Roma.

Op basis van dezelfde argumenten als die met betrekking tot artikel 8 EVRM, kwam het Hof tot zijn oordeel dat de inmengingen van de rechten uit artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM en artikel 14 EVRM eveneens gerechtvaardigd waren.

Met betrekking tot artikel 6 EVRM oordeelde het Hof dat er evenmin sprake was van een schending, omdat de herzieningsmogelijkheden van het 'High Court' in dit geval volstonden.

c. EHRM, 27 mei 2004, Connors t. Verenigd Koninkrijk

Kort feitenrelaas

De zaak betrof een verzoeker en zijn familie, allen van Roma-afkomst. Omwille van de complicaties van voortdurend rondreizen en de intimidatie waarmee ze werden geconfronteerd, hadden ze hun nomadische levensstijl opgegeven en zich gevestigd op een door de gemeente beheerd woonwagenvak voor Roma. Na 13 jaar verlieten ze deze plek tijdelijk vanwege overlast van anderen. Ze keerden terug in 1998 omdat ze zich niet konden aanpassen aan het wonen in een gewoon huis. Vervolgens kreeg de familie herhaaldelijk klachten en waarschuwingen van de gemeente omwille van vermeende overlast door hun kinderen en gasten. (In tegenstelling tot het *Chapman*-arrest betreft het hier dus wel een rechtmatig verblijf op een terrein.)

In 2000 ontvingen ze een opzegging, waarop gerechtelijke procedures volgden. Uiteindelijk resulteerde dit in een uitzetting met geweld door de politie. Tijdens de uitzetting werden bezittingen weggehaald, wat leidde tot tijdelijke verstoring van hun leefomstandigheden. Hun situatie verslechterde na de uitzetting, met voortdurende verplaatsingen, medische problemen en uiteindelijke scheiding van de verzoeker en zijn vrouw.

Ingeroepen schending

Ten eerste werd een schending van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) ingeroepen omdat de verzoeker meende dat de uitzetting disproportioneel was en dat er onvoldoende rekening werd gehouden met het welzijn van zijn familie.

Vervolgens meende de verzoeker dat er een schending was van artikel 14 EVRM (discriminatieverbod) omdat de gemeente Roma discrimineerde ten opzichte van andere huurders. Bewoners van het woonwagenvak kregen geen statuut van huurder, waardoor ze minder rechten hadden dan echte huurders.

Daarnaast werd er ook een schending van artikel 6 EVRM aangevoerd omdat de verzoeker meende dat hij geen mogelijkheid had om de overlastklachten te betwisten tijdens de uitzettingsprocedure.

Ten slotte zou het recht op ongestoord genot van eigendom uit artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM ook geschonden zijn omdat de gemeente de caravan en andere zaken van de verzoeker had weggenomen. Deze eigendommen werden niet onmiddellijk

teruggegeven en bovendien werden de goederen in plaats van zorgvuldig terug te overhandigen gewoon gedumpt langs de kant van de weg.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat er enkel een schending kon worden vastgesteld van artikel 8 EVRM, niet van de andere aangevoerde bepalingen.

Opnieuw verwees het Hof naar de ruime appreciatiemarge van staten inzake sociale en economische beleidsvoering en inzake huisvesting, maar die marge verkleint wanneer er rechten in het gedrang zijn die cruciaal zijn voor voor het daadwerkelijke genot van intieme (privé of persoonlijke) of sleutel rechten van het individu. Daarnaast was het Hof van mening dat bij sociale en economische kwesties de reikwijdte van de beoordelingsmarge afhangt van de context van de zaak, waarbij de mate van inmenging van de persoonlijke sfeer van de verzoeker van belang is. Bij het toetsen of een staat binnen zijn appreciatiemarge is gebleven, onderzocht het Hof of het besluitvormingsproces dat had geleid tot maatregelen van inmenging eerlijk was verlopen en of er voldoende rekening was gehouden met de door artikel 8 beschermde belangen. Ook hier verwees het Hof in haar argumentatie naar de positieve verplichting van lidstaten om rekening te houden met de minderheidspositie van Roma.

De vraag of de inmenging van artikel 8 EVRM rechtmatig was en of er een legitiem doel werd nagestreefd was onbetwist. De noodzaak van de genomen maatregelen vormde wel een probleem. Volgens het Hof kon de noodzaak van een versnelde procedure tot uitzetting, waarbij het uiteenzetten van de motieven niet vereist is, niet voldoende aangetoond worden. De uitzetting van de verzoeker ging niet gepaard met de vereiste procedurele waarborgen en kon noch worden gerechtvaardigd door een "dringende maatschappelijke noodzaak" noch was het proportioneel tegenover het nagestreefde rechtmatige doel.

Met betrekking tot de andere opgeworpen schendingen meende het Hof dat die geen afzonderlijke kwesties oproepen ten opzichte van hetgeen reeds onder artikel 8 werd behandeld en achtte het daarom niet nodig om die klachten verder te onderzoeken.

d. EHRM, 29 juni 2004, Brezec t. Kroatië

Kort feitenrelaas

In de zaak Brezec v. Croatia ging het om mevrouw Brezec, een Kroatische vrouw die door de autoriteiten werd gedwongen haar huis te verlaten. Ze woonde al jaren in een sociale huurwoning, maar de overheid startte een uitzettingsprocedure wegens onbetaalde huur. Brezec beweerde dat ze de huur wel probeerde te betalen, maar vanwege financiële problemen niet aan haar betalingsverplichtingen kon voldoen. De uitzetting zou haar dakloos maken en haar gezinsleven aantasten.

Ingeroepen schending

Brezec deed beroep op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven), met de stelling dat de gedwongen uitzetting uit haar woning haar rechten schond, vooral gezien haar kwetsbare situatie en het ontbreken van alternatieve huisvesting. Deze argumentatie kan volgens mij ook toegepast worden op de situatie van woonwagenbewoners.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er een schending van artikel 8 EVRM was. Hoewel het Hof erkende dat de staat het recht had om maatregelen te nemen tegen huurachterstanden, vond het dat de Kroatische autoriteiten onvoldoende rekening hadden gehouden met de persoonlijke omstandigheden van Brezec. Het Hof vond dat de uitzetting disproportioneel was, omdat er geen adequate afweging was gemaakt tussen haar belangen en die van de staat. De autoriteiten hadden alternatieven moeten overwegen voordat zij overgingen tot uitzetting, gezien haar risico op dakloosheid. Toegepast op woonwagenbewoners, die vaak in een kwetsbare positie verkeren, zou dit betekenen dat de overheid extra voorzichtig moet zijn met uitzettingen en gedwongen verhuizingen, en alternatieve huisvestingsopties moet overwegen die de culturele en familiale banden intact houden. Met betrekking tot de proportionaliteit zou dit voor woonwagenbewoners betekenen dat autoriteiten bij maatregelen zoals uitzettingen of beperkingen op standplaatsen zorgvuldig de impact moeten afwegen, zeker als deze groepen al lange tijd op een specifieke plek wonen en daar sociale en culturele banden hebben opgebouwd. Deze zaak kan dus ook als precedent en argumentatie ingeroepen worden.

e. EHRM, 13 november 2007, D.H. & anderen t. Tsjechië

Kort feitenrelaas

In de zaak D.H. en anderen v. Tsjechië klaagden Roma-kinderen dat zij systematisch werden gescheiden van andere kinderen en geplaatst in speciale scholen voor kinderen met een verstandelijke beperking, ondanks het feit dat veel van hen geen intellectuele beperkingen hadden. De Tsjechische autoriteiten gaven geen verklaring voor deze plaatsingen, maar het bleek dat Roma-kinderen disproportioneel werden toegewezen aan deze speciale scholen, wat leidde tot onderwijsdiscriminatie.

Ingeroepen schending

De verzoekers stelden dat de Tsjechische staat in strijd handelde met het recht op gelijke behandeling (artikel 14 EVRM) en onderwijs (artikel 2 van protocol nr. 1) op basis van hun etniciteit.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat de Tsjechische autoriteiten hun verplichting hadden geschonden om te zorgen voor gelijke toegang tot onderwijs voor alle kinderen, ongeacht hun etniciteit. Het Hof constateerde een schending van artikel 14 (verbod op discriminatie) in combinatie met artikel 2 van Protocol nr. 1 (recht op onderwijs), omdat het systeem van plaatsing in speciale scholen disproportioneel nadelig was voor de Roma-gemeenschap.

f. EHRM, 13 mei 2008, McCann t. Verenigd Koninkrijk

Kort feitenrelaas

In de zaak McCann v. The United Kingdom klaagde McCann, een Brit, het Verenigd Koninkrijk aan wegens schending van zijn mensenrechten in verband met het verlies van zijn woning. McCann huurde een huis in een gemeentelijke woningbouw en liep achter met de betalingen, wat leidde tot gerechtelijke stappen voor ontruiming door de gemeenteraad. Hij beweerde dat hij onterecht zijn huis is kwijtgeraakt, wat zijn rechten op respect voor zijn privéleven en huisvesting zou hebben geschonden.

Ingeroepen schending

McCann stelde dat er een schending was van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Hij betoogde dat het optreden van de autoriteiten om hem uit zijn woning te zetten onevenredig was.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er geen schending van artikel 8 EVRM heeft plaatsgevonden. Het Hof verklaarde dat de autoriteiten terecht op deze welbepaalde manier handelden en dat de ontruiming proportioneel was, gezien McCann's betalingsachterstand en de wettelijke procedures die zijn gevolgd. Het Hof benadrukte dat de lidstaten enige beoordelingsvrijheid hebben in het handhaven van hun huisvestingsbeleid. Het Hof vond ook dat de inmenging in dit geval gerechtvaardigd was.

g. EHRM, 24 april 2009, Munoz Diaz t. Spanje

Kort feitenrelaas

In de zaak *Muñoz Díaz v. Spanje* (EHRM, 8 december 2009) ging het om een Roma-vrouw die, ondanks jarenlang samenleven met haar man en het feit dat zij zes kinderen hadden, werd geweigerd een weduwepensioen te ontvangen. Dit gebeurde omdat hun huwelijk, hoewel volgens de Roma-tradities voltrokken, niet officieel was geregistreerd volgens de Spaanse wetgeving. Na de dood van haar echtgenoot diende de vrouw een verzoek in voor het weduwepensioen, maar de Spaanse autoriteiten weigerden dit, aangezien hun huwelijk niet als legaal erkend werd.

Ingeroepen schending

De vrouw voerde aan dat haar situatie in strijd was met haar rechten, aangezien haar huwelijk, hoewel niet officieel geregistreerd, door de autoriteiten in verschillende contexten werd erkend, en haar echtgenoot had sociale zekerheidsbijdragen betaald. Het EHRM oordeelde dat Spanje de vrouw discrimineerde op grond van haar Roma-achtergrond door haar geen recht te geven op het pensioen.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat dit in strijd was met artikel 14 (discriminatie) van het EVRM, in combinatie met artikel 1 van Protocol No. 1 (bescherming van eigendom). Het EHRM benadrukte dat de Roma-gemeenschap vaak wordt geconfronteerd met specifieke obstakels, zoals de niet-erkenning van hun traditionele huwelijkspraktijken, wat hen op bepaalde gebieden zoals sociale voorzieningen structureel benadeelt.

h. EHRM, 24 april 2012, Yordanova en anderen t. Bulgarije

Kort feitenrelaas

De verzoekers zijn Bulgaren met Roma-achtergrond. Ze woonden in de Roma-nederzetting 'Batalova Vodenitsa' bij Sofia, waar zij zich sinds de jaren 1960 zonder toestemming hadden gevestigd in geïmproviseerde woningen zonder enige voorzieningen van riolering of sanitair. In totaal zouden zo'n 200 à 300 Roma op het terrein wonen. De grond was eerst eigendom van de staat, later van de gemeente. De bewoners hadden nooit geprobeerd hun woningen te legaliseren, omdat ze niet over de nodige middelen beschikken, bovendien voldeden de huizen niet aan de basisvereisten van de bouw- en veiligheidsvoorschriften, waardoor legalisatie zonder ingrijpende verbouwingen onmogelijk was.

Vanaf de jaren '90 ontstonden er spanningen tussen Roma en niet-Roma bewoners door klachten over overbevolking, sanitaire problemen en vermeende misdrijven. Deze ontevredenheid resulteerde in oproepen van buurtbewoners en politici, die deze gebieden 'Roma-getto's' noemden, om deze te ontruimen.

In 2005 beval de burgemeester de gedwongen verwijdering van de Roma-bewoners, wat door de rechtbanken in hoger beroep als wettig werd bevestigd omdat de bewoners geen wettige reden voor hun bezetting van de grond hebben kunnen aanvoeren. Door (Europese) politieke druk werd de ontruiming in 2006 uitgesteld. In 2008 werd de uitzetting voorlopig opgeschort door het Hof omdat de gemeente eerst dient te voorzien in huisvesting voor kwetsbare bewoners. In 2010 bleek er nog steeds geen vooruitgang geboekt te zijn in het voorzien van huisvesting.

Ingeroepen schending

De aanvragers stelden dat de handhaving van het uitzettingsbevel van de autoriteiten van september 2005 hun rechten onder artikel 3 EVRM (verbod op onmenselijke of vernederende behandeling), artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven), artikel 13 EVRM (recht op een doeltreffende voorziening), artikel 14 EVRM (discriminatieverbod) en artikel 1 van het Eerste Protocol (recht op eigendom) zou schenden.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat wanneer het uitzettingsbevel van 2005 gehandhaafd zou worden, er sprake zou zijn van een schending van artikel 8 EVRM. Het Hof meende dat de andere

aangevoerde schendingen geen aparte kwesties opwerpen en het dus niet nodig was om deze verder te onderzoeken.

Met betrekking tot de vraag of de handhaving van het uitzettingsbevel tot een inmenging van de rechten uit artikel 8 EVRM leidde, was het Hof van mening dat de maatregel niet enkel een impact had op hun woning, hun thuis maar ook op hun privé- en familielevens. De uitzetting was namelijk ook de verwijdering van de verzoeker uit die gemeenschap, wat gevolgen had op hun specifieke levensstijl en hun sociale banden. De wettelijke basis van de maatregel werd niet betwist. De pogingen van de autoriteiten om hun bezit terug te vorderen van mensen die daar geen recht op hadden, evenals het verbeteren van de stedelijke omgeving ter bevordering van het economische welzijn en ter bescherming van de gezondheid en rechten van anderen, beschouwde het Hof als legitieme doelstellingen.

Betreffende de appreciatiemarge maakte het Hof volgende belangrijke bedenkingen:

- Staten hebben een ruime beoordelingsmarge bij sociale of economische beleidskwesties, zoals huisvesting en ruimtelijke ordening, maar die marge wordt kleiner wanneer fundamentele rechten, zoals het recht op een privéleven, in het geding zijn.
- De procedurele waarborgen zijn van groot belang om te bepalen of de staat binnen zijn beoordelingsmarge is gebleven, met een focus op eerlijke besluitvorming en of er voldoende rekening is gehouden met de door artikel 8 beschermde belangen.
- Omdat het verlies van de woning een extreme inmenging is, vereist het Hof daarbovenop dat personen die hiermee worden geconfronteerd de mogelijkheid moeten hebben om de proportionaliteit van de maatregel door een onafhankelijke rechtbank te laten beoordelen.
- Als nationale autoriteiten geen uitleg geven of argumenten aanvoeren voor de noodzakelijkheid van de ontruiming van een aanvrager, zal het Hof het recht van de aanvrager op respect voor zijn woning zwaarder laten doorwegen dan de belangen van de staat.

De wet en het beslissingsproces dat tot de maatregel leidde, waren volgens het Hof niet proportioneel. De relevante wet voorzag niet in de vereiste om rekening te houden met het proportionaliteitsbeginsel en evenmin met de belangen van de getroffen personen. Daarnaast had de staat niet gekeken naar alternatieven om de veiligheids- en gezondheidsproblemen aan te pakken (zoals het aanleggen van riolering). Bovendien was er geen rekening gehouden met het risico dat de Roma families dakloos zouden worden bij hun uitzetting, wat door de autoriteiten zelfs als irrelevant werd bestempeld.

De jarenlange *de facto* tolerantie van de illegale woningen had ertoe geleid dat dat voor de bewoners een echte thuis was geworden en dat zij daar een gemeenschapsleven hadden opgebouwd. Het proportionaliteitsprincipe vereist dat hiermee rekening wordt gehouden en dat deze gevallen anders moeten worden behandeld dan routinematige gevallen van uitzetting van een individu uit onrechtmatig bezette eigendommen.

Volgens het Hof bestaat er geen verplichting voor staten om in huisvesting te voorzien, maar kan er in uitzonderlijke gevallen uit artikel 8 EVRM wel een verplichting voortvloeien om kwetsbare personen van onderdak te voorzien.

i. EHRM, 29 januari 2013, Horvath & Kiss t. Hongarije

Kort feitenrelaas

In de zaak Horvath & Kiss t. Hongarije werden twee jonge mannen van Roma-origine gediagnosticeerd met een mentale achterstand. Om deze reden werden ze naar een speciale school gestuurd voor kinderen met een mentale achterstand. Sinds 1970 werden kinderen met een Roma-achtergrond systematisch gediagnosticeerd met een mentale achterstand, bedoeld als een manier om deze kinderen te segregeren van kinderen die geen Roma-achtergrond hebben.

Ingeroepen schending

De verzoekers stelden dat hun indeling in een school voor kinderen met een mentale achterstand een schending van het recht op gelijke behandeling (artikel 14 EVRM) en onderwijs (artikel 2 van protocol nr. 1) op basis van hun etniciteit.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er sprake was van het systematisch foutief diagnosticeren van kinderen met een Roma-achtergrond als zijnde kinderen met een mentale beperking. Dit viel onder meer af te leiden uit de overrepresentatie van kinderen met een Roma-achtergrond in deze scholen. Er was volgens het Hof sprake van een indirecte discriminatie, aangezien er geen objectieve, proportionele en redelijke verantwoording was voor dit beleid. Hongarije had bovendien de positieve verplichting om te voorkomen dat discriminatie uit het verleden of discriminerende praktijken, vermomd als ogenschijnlijk neutrale criteria, voortduren, gelet op de historische achtergrond in Hongarije.

De testen op basis waarvan de verzoekers ingedeeld werden hebben een culturele vooringenomenheid die mensen met een Roma-achtergrond systematisch benadelen en zijn

geen voldoende verantwoording om naar een school voor kinderen met een mentale beperking gestuurd te worden. Op basis van deze bevindingen veroordeelt het EHRM Hongarije op grond van schending van artikel 14 EVRM in samenspraak gelezen met artikel 2 van Protocol Nr. 1.

j. EHRM, 17 oktober 2013, Winterstein en anderen t. Frankrijk

Kort feitenrelaas

In de Franse gemeente Herblay stonden heel wat woonwagenbewoners met hun woonwagens in beschermd natuurgebied, in strijd met het ruimtelijke ordeningsplan. Het departement Val d'Oise, waar de gemeente Herblay deel van uitmaakt, had een accommodatieprogramma ontwikkeld voor woonwagenbewoners onder de naam "Loi Besson". De burgemeester van Herblay, gesterkt door de nationale rechtbanken, besliste op basis van de "Loi Besson" dat de eisers niet meer in die beschermde natuurgebieden konden blijven staan, zolang die gebieden onvoldoende uitgerust waren voor huisvesting en de woonwagenbewoners daartoe niet over de nodige vergunningen beschikken. De woonwagenbewoners verzochten bijgevolg om zogenaamde familiesites als alternatieve accommodatie en hierover was reeds overlegd met de lokale autoriteiten. Maar de gebieden voorzien voor die familiesites moesten volgens het programma van het departement louter doortrekkersterreinen worden. Slechts 4 gezinnen zijn uiteindelijk ondergebracht in sociale woningen, vele anderen zijn weggetrokken uit de gemeente en een aantal gezinnen bleef illegaal in het beschermde natuurgebied wonen.

Ingeroepen schending

De eisers beriepen zich op artikel 8 EVRM in samenhang gelezen met artikel 14 EVRM. Het uitzettingsbevel uit het gebied dat ze gedurende zovele jaren hebben bewoond zou een schending vormen van het recht op eerbiediging van hun privé-, familie- en gezinsleven. Ook het discriminatieverbod werd ingeroepen.

Oordeel Hof

In eerste instantie oordeelde het EHRM dat er een schending was van artikel 8 EVRM omdat er te beperkt onderzoek werd gevoerd naar de proportionaliteit van de uitzettingsmaatregel.

De beperking op het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven was rechtmatig en streefde een legitiem doel na. Er was echter een probleem met de proportionaliteit van de

opgelegde uitzettingsmaatregel. De woonwagenbewoners behoorden tot een kwetsbare minderheidsgroep die al gedurende vele jaren op die grond verbleef en dat werd ook steeds getolereerd door de lokale autoriteiten. De woning van iemand afnemen is bovendien een van de meest vergaande inbreuken in de persoonlijke levenssfeer. Het opzet voor de uitzetting was dus wel legitiem maar het uitzetten van de woonwagenbewoners uit hun woningen was een disproportionele maatregel daartoe.

Verder oordeelde het EHRM ook dat er een schending was van artikel 8 EVRM voor de eisers die verzocht hadden om alternatieve accommodatie te voorzien aan de hand van familiesites en die dat niet hebben gekregen conform hun uitgedrukte noden en wensen.

k. EHRM, 23 februari 2016, Garib t. Nederland

Kort feitenrelaas

In deze zaak betoogde de Nederlandse Rohiniedevie Garib dat haar recht om op een vrije manier haar woonplaats te kiezen geschonden werd. Garib, een alleenstaande moeder met twee kinderen, wilde verhuizen naar een woning in de wijk “Tarwewijk” in Rotterdam, die op dat moment was aangewezen als probleemgebied onder de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek. Aangezien Garib niet voldeed aan de inkomenseis en de vereiste verblijfsduur in deze welbepaalde regio, werd haar aanvraag voor een huisvestingsvergunning afgewezen. Ze stelde dat deze weigering haar rechten schond.

Ingeroepen schending

Garib beriep zich op artikel 2 van het Vierde Protocol bij het EVRM. Dit artikel waarborgt de vrijheid van woonplaatskeuze. Ze voerde aan dat de beperkingen in de Huisvestingsverordening van Rotterdam een disproportionele en onrechtmatige inbreuk vormden op haar recht om vrij te kiezen waar ze wilde wonen.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er geen schending van artikel 2 van het Vierde Protocol was. Het Hof vond dat de maatregelen gerechtvaardigd waren door het algemeen belang, zoals onder andere het verbeteren van de leefbaarheid en het tegengaan van verdere sociaal-economische achteruitgang in probleemwijken. Het Hof erkende de noodzaak van dergelijke restricties als tijdelijke maatregel en benadrukte dat er een zekere beleidsvrijheid bestaat voor nationale overheden in het handhaven van stedelijke planning en leefbaarheidsdoelen. Deze problematiek komt ook vaak terug in het geval van

woonwagendbewoners. De staat heeft inderdaad een zekere beleidsvrijheid, maar dit neemt niet weg dat de staat ook verplicht is om met de specifieke noden van woonwagendbewoners rekening te houden. Dit zien we terug in de andere arresten die besproken worden in deze rechtspraakanalyse.

I. EHRM, 21 april 2016, Ivanova & Cherkezov t. Bulgarije

Kort feitenrelaas

In deze zaak ging het om twee personen, Ivanova en Cherkezov, die samen met hun families al tientallen jaren woonden in een illegale nederzetting in Bulgarije. De Bulgaarse autoriteiten besloten echter de woningen te slopen omdat deze zonder vergunning waren gebouwd. De personen stelden dat ze nergens anders heen konden en dat het verlies van hun woningen hen in extreme onzekerheid zou brengen.

Ingeroepen schending

De personen beriepen zich op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en artikel 14 EVRM (discriminatieverbod), waarbij ze stelden dat de dreigende sloop en het gebrek aan alternatieve huisvesting hun rechten schonden en disproportioneel was.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat er een schending van artikel 8 EVRM was, omdat de Bulgaarse autoriteiten niet voldoende hadden onderzocht of de sloop proportioneel was en of er alternatieve huisvesting beschikbaar was. Het Hof erkende het recht van de staat om illegale gebouwen te verwijderen, maar vond dat in dit geval de belangen van de bewoners onvoldoende waren meegewogen.

m. EHRM, 11 oktober 2016, Bagdonavicius en anderen t. Rusland

Kort feitenrelaas

De zaak betreft 33 verzoekers van Roma achtergrond. Na een decreet van de USSR die het nomadische leven strafbaar stelde, moesten Roma zich verplicht in bepaalde gebieden vestigen. Na de val van de USSR waren de Roma hier blijven wonen zonder hun woningen te legaliseren. In 2001 wilden de lokale autoriteiten het gebied herinrichten, waarbij onder andere in de sloop van de Roma woningen werd voorzien. Tevergeefs probeerden enkele bewoners hun woning te legaliseren via de rechtbank. Na een inspectie van de gebieden

werden er juridische stappen ondernomen, waarna de rechtbank oordeelde dat de gebouwen onrechtmatig waren en de sloop werd bevolen.

Ingeroepen schending

De verzoekers riepen een schending in van artikel 8 EVRM omdat hun uitzetting en de sloop van hun huizen hun recht op eerbiediging voor hun privé-, familie- en gezinsleven schond. Op basis van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM voerden ze een schending aan van hun recht op vreedzaam genot van hun eigendom. Daarnaast menen ze dat er een schending is van artikel 34 EVRM (recht op individuele aanvraag) omdat de interviews die sommigen van hen met de politie hebben gehad, de uitoefening van hun recht op individuele aanvraag hadden belemmerd. De verzoekers menen namelijk dat die interviews bedoeld waren om hen te intimideren en onder druk te zetten zodat ze geen klacht zouden indienen. Ten slotte zou er ook een schending van artikel 14 EVRM zijn geweest omdat ze gediscrimineerd waren.

Oordeel Hof

Het Hof concludeerde dat er een schending was van artikel 8 EVRM, omdat bij het nemen van de maatregel niet voldaan was aan de proportionaliteitsvereiste: er werd geen rekening gehouden met de belangen van de getroffen en, er werd geen proportionaliteitsbeoordeling gedaan, evenmin werd er rekening gehouden met de gevolgen van de sloop van de huizen voor de bewoners en ook werd er geen alternatieve huisvesting voorzien. Daarnaast werd er onvoldoende rekening gehouden met het feit dat de bewoners hier al heel lang wonen en bijgevolg een hechte band hebben met hun woningen en daar een gemeenschapsleven hebben opgericht. Ook hier stelde het Hof dat staten enige beoordelingsvrijheid hebben, maar dat deze vrijheid beperkter is wanneer het gaat om fundamentele rechten, zoals het recht op respect voor het privéleven en het huis.

Met betrekking tot de vermeende schending van het ongestoord genot van eigendom, oordeelde het Hof dat de eigendomsbelangen van de verzoekers niet voldoende zwaarwegend en niet voldoende aangetoond waren om een materieel belang te vormen en dus niet als “bezittingen” konden worden beschouwd in de zin van artikel 1 van het Eerste Protocol. Inzake het recht op een individuele aanvraag uit artikel 34 EVRM, oordeelde het Hof dat de Russische autoriteiten de verzoekers niet hebben belemmerd in de uitoefening van hun recht op een individuele aanvraag en dat er geen bewijs werd geleverd van intimidatie of het uitoefenen van druk.

n. EHRM, 10 maart 2020, Hudorovic t. Slovenië

Kort feitenrelaas

In de zaak Hudorovic t. Slovenië diende een man uit de Roma-gemeenschap een klacht in bij het EHRM vanwege de slechte huisvestingsomstandigheden waarin hij verkeerde. Hij woonde in een Roma-nederzetting met ontoereikende voorzieningen, zoals gebrek aan toegang tot schoon drinkwater, elektriciteit en sanitaire voorzieningen. Hudorovic stelde dat de Sloveense autoriteiten nalatig waren in het verbeteren van deze leefomstandigheden en hem daardoor structureel discrimineerden. Hij voerde aan dat de overheid verantwoordelijk was voor zijn leefomstandigheden en de voortdurende sociale uitsluiting van de Roma-gemeenschap.

Ingeroepen schending

B.B. beriep zich op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) in combinatie met artikel 14 EVRM (discriminatieverbod). Hij stelde dat de slechte leefomstandigheden en de weigering van de staat om verbeteringen door te voeren discriminerend waren, omdat de Roma-gemeenschap disproportioneel werd benadeeld.

Oordeel Hof

Het EHRM oordeelde dat Slowakije artikel 8 EVRM had geschonden door onvoldoende zorg te dragen voor basisvoorzieningen in de nederzetting. Het Hof stelde vast dat Hudorovics woonomstandigheden de waardigheid en het welzijn van de Roma-gemeenschap aantastten en dat de staat een positieve verplichting heeft om in basisvoorzieningen te voorzien, vooral voor kwetsbare groepen zoals de Roma.

Het Hof vond ook dat er sprake was van discriminatie in de zin van artikel 14 EVRM, omdat de Roma-gemeenschap systematisch werd uitgesloten van basisvoorzieningen die voor de rest van de bevolking wel beschikbaar waren.

o. EHRM, 14 mei 2020, Hirtu en anderen t. France

Kort feitenrelaas

In april 2013 werd een onvergund woonwagenveld ontruimd in de Franse gemeente La Courneuve. De eisers in deze zaak waren Roma die al 6 maanden verbleven op dat woonwagenterrein.

Ingeroepen schending

De eisers in de zaak riepen een schending in van hun recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven. Het uitzettingsbevel zou in strijd zijn met artikel 8 EVRM vanwege een gebrek aan proportionaliteit. Ook artikel 3 EVRM (het verbod van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling) werd ingeroepen. De Roms beweerden dat de manier waarop ze gedwongen werden uitgezet en hun levensomstandigheden na de uitzetting te kwalificeren waren als onmenselijk en vernederend. Verder beweerden de eisers ook dat hun recht op een effectief rechtsmiddel tegen de beslissing tot gedwongen uitzetting, zoals vervat in artikel 13 EVRM, geschonden was.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat er een schending was van artikel 8 en artikel 13 EVRM, maar niet van artikel 3 EVRM.

De uitzetting op zich was terecht maar de manier waarop de bewoners werden uitgezet, schond hun recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven. De uitzettingsmaatregel was er gekomen in het kader van een aanmaningsprocedure en was dus niet gebaseerd op een rechterlijke beslissing an sich. Daardoor volgden de uitvaardiging van de maatregel en de uitvoering van de uitzetting dan ook zeer dicht op elkaar. Door de korte tijdspanne was het ook onmogelijk voor de eisers om een rechtsmiddel aan te wenden tegen de beslissing tot uitzetting. Er moest alleszins meer rekening worden gehouden met de gevolgen van de uitzetting in het licht van de specifieke situatie van de kwetsbare minderheidsgroep waartoe de eisers behoorden en de specifieke noden van hun levensstijl bij de proportionaliteitsbeoordeling. In casu is er geen rechterlijke proportionaliteitsbeoordeling geweest. Het Hof oordeelde bovendien dat hun recht op een effectief rechtsmiddel was geschonden doordat de argumenten van de Roms noch in de bodemprocedure noch in de spoedprocedure grondig in overweging waren genomen door een nationale rechter.

p. EHRM, 8 maart 2022, Faulkner t. Ierland en McDonagh t. Ierland

Kort feitenrelaas

De eisers waren lid van de Traveller community, een erkende etnische groepering in Ierland. Zij stonden illegaal met hun woonwagons in Limerick langs de weg en weigerden de alternatieve accommodatie, voorzien door de overheid. In 2017 kregen ze het bevel om te vertrekken omdat er wegenwerken zouden plaatsvinden aan die weg. De eisers beschikten

slechts over beperkte financiële middelen en kregen daarom via de *legal aid* een advocaat toegewezen in de zaak. Tegen het bevel in, bleven de eisers ter plekke. Opnieuw had de overheid hen alternatieve accommodatie aangeboden die ze wederom geweigerd hebben.

Ingeroepen schending

De eisers beweerden dat het bevel om te vertrekken een schending was van artikel 8 EVRM omdat de proportionaliteit van die maatregel onvoldoende was onderzocht.

De eisers beweerden bovendien dat artikel 6 EVRM (recht op een eerlijk proces) geschonden was in de procedure in eerste aanleg voor de nationale rechter doordat ze niet van bij de start van de procedure een advocaat hadden toegewezen gekregen, maar pas later in de procedure.

Oordeel Hof

Het Hof oordeelt dat er geen schending was van artikel 8 EVRM, noch van artikel 6 EVRM. Het Hof stelde zichzelf de vraag of het uitzettingsbevel, dat een legitiem doel kende, noodzakelijk was in een democratische samenleving en bijgevolg proportioneel was binnen de “margin of appreciation” die het Hof overlaat aan de staten. Bij die beoordeling werd rekening gehouden met het feit dat de eisers daar illegaal langs de weg stonden en met de vraag of het besluitvormingsproces eerlijk was verlopen met voldoende aandacht voor de kwetsbare positie van de etnische minderheidsgroep. De nationale rechters met behulp van het nationale wettelijk kader vulden de margin of appreciation in casu niet problematisch in volgens het Hof en hebben effectief de proportionaliteit van de maatregel overwogen in het licht van het doel van de wegenwerken, het verbeteren van de infrastructuur en de openbare veiligheid. De autoriteiten hadden ook alternatieve accommodatie aangeboden die de travellers weigerden en zelfs na de weigering heeft de overheid de etnische minderheidsgroep ondersteund en begeleid naar andere tijdelijke alternatieven waardoor de eisers niet dakloos werden. Bovendien hebben de travellers beroep kunnen doen op een aan hen toegewezen advocaat voor het einde van de gerechtelijke procedure en dus was hun recht op een eerlijk proces op die manier ook gewaarborgd.

q. EHRM, 4 oktober 2022, Paketova en anderen t. Bulgarije

Kort feitenrelaas

In een Bulgaars dorp werden sinds 6 januari 2019 twee weken lang protesten gevoerd door de non-Roma inwoners tegen de lokale Roma bevolking naar aanleiding van een incident tussen 2 Roma's en een non-Roma eerder die dag. De burgemeester en de lokale

autoriteiten gaven aan dat het beter was voor de Roma's om weg te vluchten in functie van hun eigen veiligheid. Wanneer de eisers na een maand terug wouden keren naar hun respectievelijke woonplaats, werden ze verhinderd door allerlei obstakels en actievoerders van de lokale non-Roma bevolking. Ze konden enkel terugkeren om hun persoonlijke spullen te verzamelen.

Ingeroepen schending

De eisers deden beroep op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) in samenhang gelezen met artikel 14 EVRM (discriminatieverbod).

Oordeel Hof

Het Hof oordeelde dat er een schending was van artikel 8 EVRM in samenhang gelezen met artikel 14 EVRM. De lokale autoriteiten hebben te weinig ondernomen om te verhinderen dat de bijzonder kwetsbare minderheidsgroep van woonwagenbewoners verdreven werd uit het dorp en op die manier hun rechten zag geschonden worden. Het verdrijven heeft gevolgen voor het gemeenschapsleven van de eisers en de manier van contact houden met hun familie. Ze werden bedreigd en angst aangejaagd door de non-Roma bevolking. Er werd een algemeen gevoel van afgunst gecreëerd tegenover de Roms en hun terugkeer werd ook door de autoriteiten ontmoedigd. Er hadden meer maatregelen moeten genomen worden om de eisers te beschermen tegen de haatdragende uitingen van de lokale bevolking ter bescherming van hun basisrecht van artikel 8 EVRM. Ook de burgemeester had geen informatie verspreid over zaken zoals alternatieve tijdelijke huisvesting, een mogelijke terugkeer en beschikbare sociale en juridische diensten om de eisers bij te staan in de situatie. Zulke minderheidsgroepen hebben net extra ondersteuning nodig ter bescherming van hun rechten.

Nationale rechtspraak

Rechtbank Den Haag, 29 mei 2024, Vonnis Stichting Sint!, Roma en reizigers t. gemeente Den Haag

Kort feitenrelaas

In deze zaak stond de Stichting Sint!, Roma en Reizigers tegenover de Gemeente Den Haag. De stichting vertegenwoordigde woonwagenbewoners en betoogde dat de gemeente jarenlang een beleid voerde waarbij het aantal woonwagenstandplaatsen werd verminderd zonder dat er nieuwe werden gecreëerd. Dit zou in strijd zijn met de mensenrechten van woonwagenbewoners, zoals erkend in artikel 8 EVRM. De gemeente had een beleid gevoerd waarbij het aantal standplaatsen tussen 2000 en 2010 was afgenomen en had geen

adequate stappen ondernomen om in de toenemende behoefte aan woonwagenstandplaatsen te voorzien.

Ingeroepen schending

De stichting stelde dat de gemeente handelde in strijd met artikel 14 (discriminatieverbod) en artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Het uitsterfbeleid zou een verboden onderscheid maken op grond van ras en daarmee in strijd zijn met de AWGB en internationale mensenrechtenverdragen. Bovendien voldeed het beleid niet aan de eisen uit het 'Beleidskader gemeentelijk woonwagen- en standplaatsenbeleid' van 2018, dat een inhaalbeweging vereiste in gemeenten met een afbouwbeleid.

Beslissing

De rechtbank oordeelde dat de gemeente Den Haag in strijd met het discriminatieverbod handelde door onvoldoende standplaatsen voor woonwagenbewoners te realiseren, aangezien er een indirect onderscheid wordt gemaakt op basis van ras, tussen enerzijds woonwagenbewoners en anderzijds mensen op de wachtlijst voor een sociale huurwoning. Dit verschil werd gezien als een ongelijke behandeling omdat het specifieke effect van het beleid onevenredig zwaar drukte op woonwagenbewoners, wat leidde tot langere wachttijden dan voor sociale huurwoningen. De rechtbank veroordeelde de gemeente om binnen vijf jaar de wachttijd voor een woonwagenstandplaats gelijk te trekken met die voor een grondgebonden sociale huurwoning en wees de vordering van de stichting grotendeels toe.

Rapport van de Legal Clinic 2023-2024 omtrent het recht op wonen van woonwagenbewoners

In Nederland is er het College voor de Rechten van de Mens dat discriminatieklachten van particulieren beoordeelt aan de hand van de Nederlandse gelijkebehandelingswetgeving. Daarbij gaat het vaak om klachten ingediend door woonwagenbewoners die in het kader van hun recht op wonen beweren gediscrimineerd te worden. Het College onderzoekt dan of er effectief sprake is van discriminatie op basis van ras. Dit kan gaan om directe of indirecte discriminatie. Er wordt ook gekeken naar een eventuele rechtvaardiging van het gemaakte onderscheid. Het nadeel daarbij is weliswaar dat de oordelen van het College niet bindend zijn en daardoor slechts een beperkte uitvoering kennen in de praktijk. Gemeenten beroepen zich daarvoor op hun beleidsvrijheid.

Het College gaat oordelen over het beleid dat gevoerd wordt op de verschillende overheidsniveaus. Daarbij tracht men allereerst de vraag naar woonwagenstandplaatsen en het huidige aanbod in kaart te brengen en gaat men kijken of er inspanningen worden geleverd door de gemeente in kwestie om dat aanbod te vergroten. Hebben de vragende woonwagenbewoners een reëel zicht op een woonwagen of een standplaats in de nabije toekomst? Doen de gemeenten daarvoor de nodige inspanningen? Gaat de vergelijking tussen een woonwagen en een sociale woning op in deze gemeente? Het College oordeelde al eerder dat een nulloptiebeleid of een afbouwbeleid discriminerend is ten aanzien van woonwagenbewoners. Een woonvisiebeleid is dat echter niet want daarbij probeert men woonwagenbewoners gelijk te stellen met andere woningzoekenden dus dan is er sprake van eerlijke concurrentie op de woningmarkt. In die gemeenten worden alternatieve woonvormen behouden. Hoewel er in Vlaanderen geen expliciet beleid wordt gevoerd, kunnen we vaststellen dat er in de praktijk eerder een nulloptiebeleid en een afbouwbeleid wordt gevoerd dan een woonvisiebeleid. Standplaatsen worden vaker verwijderd dan dat er nieuwe worden gecreëerd en aan woonwagenbewoners worden andere huisvestingswijzen aangeraden.

Wat Vlaanderen betreft, ziet de situatie er anders uit. De Vlaamse Codex Wonen biedt beperkte regelgeving over het wonen in woonwagens en de bijbehorende standplaatsen. Titel 4 van de Codex Wonen bepaalt dat de Vlaamse Regering het bestaande aanbod van standplaatsen periodiek moet meten. De meest recente meting, uitgevoerd in 2023, toont aan dat er 554 residentiële standplaatsen en 106 standplaatsen op doortrekkersterreinen zijn. Gegevens over de vraag naar of de wachttijd voor woonwagenstandplaatsen ontbreken, wat betekent dat de overheid geen volledig zicht heeft op mogelijke tekorten. Hoewel er subsidies beschikbaar waren voor investeringen in woonwagenterreinen, werd deze regeling vanaf 2024 afgeschaft. Gemeenten maakten weinig gebruik van deze subsidies, vaak uit angst voor maatschappelijke weerstand. De beleidsaandacht voor woonwagenbewoners in Vlaanderen is sinds 2021 sterk verminderd, nadat deze groep werd geschrapt als specifieke doelgroep in het Integratiedecreet. Het huidige Vlaamse Regeerakkoord maakt geen melding van woonwagenbewoners.

Het Gelijkekansendecreet van 2008 verbiedt discriminatie in huisvesting, waaronder op basis van afkomst of sociale positie. Het gebrek aan een specifiek beleid en de afwezigheid van monitoring van wachttijden voor woonwagenstandplaatsen kan echter als discriminatie worden gezien. In Nederland spoort het BZK Beleidskader lokale besturen aan om een aangepast woonwagenbeleid te voeren, wat in Vlaanderen ontbreekt. De Vlaamse overheid heeft daardoor moeite om aan te tonen dat woonwagenbewoners niet worden

gediscrimineerd. Dit probleem werd al in 2010 door het Europees Comité voor Sociale Rechten aangekaart en blijft problematisch.

Het VMRI behandelt klachten over discriminatie binnen Vlaamse bevoegdheden. Bij een klacht wordt eerst gekeken of bemiddeling mogelijk is. Als dat niet succesvol is, kan de zaak worden doorverwezen naar de Geschillenkamer. Deze kamer velst niet-bindende oordelen over discriminatie en doet aanbevelingen. Bemiddeling is niet verplicht, wat belangrijk is gezien de kwetsbare positie van woonwagenbewoners en hun terughoudendheid om de confrontatie met de overheid aan te gaan. Wel zou het VMRI duidelijker moeten communiceren dat bemiddeling niet verplicht is om verwarring te voorkomen. Tot slot toont deze situatie aan dat Vlaanderen meer aandacht zou moeten besteden aan een specifiek woonwagenbeleid en monitoring om discriminatie te voorkomen en aan de internationale verplichtingen te voldoen.

Het VMRI kan elementen uit de strategie van het Nederlandse College voor de Rechten van de Mens toepassen bij zijn klachtenprocedure. Net als het College baseert het VMRI zich op het principe van hoor- en wederhoor en onderzoekt het de standpunten en bewijsstukken van beide partijen. De bewijslastregels zijn vergelijkbaar: de klager moet eerst feiten aanvoeren die discriminatie aannemelijk maken, waarna de verweerder moet bewijzen dat er geen sprake is van discriminatie. Het Nederlandse College hanteert vijf stappen bij de beoordeling van discriminatieklachten, waarvan de eerste vier ook in Vlaanderen toepasbaar lijken. De vijfde stap, waarin de situatie van woonwagenbewoners met sociale huurders wordt vergeleken, is in Vlaanderen moeilijk uitvoerbaar. Dit komt door het gebrek aan gegevens over woonwagenbewoners en de vraag naar standplaatsen, en omdat Vlaamse gemeenten niet verplicht zijn om wachtlijsten bij te houden of actief beleid te voeren. In Nederland wordt discriminatie van woonwagenbewoners gekoppeld aan de grond "ras," terwijl in Vlaanderen zowel "afkomst" als "sociale positie" van toepassing kunnen zijn. Afkomst biedt echter een sterkere juridische bescherming. Een cruciaal punt is dat het ontbreken van beleid rond woonwagenbewoners op zich al als discriminatie kan worden gezien. Het publiceren van oordelen door de Geschillenkamer, zoals bij het College, kan bijdragen aan meer transparantie en inzicht in hoe discriminatiekwesies worden beoordeeld. Tot op heden heeft het VMRI echter nog geen uitspraak gedaan over woonwagenbewoners.

Conclusie

Uit de evolutie van de rechtspraak blijkt een significante verschuiving in de benadering van de rechten van minderheidsgroepen, met name woonwagenbewoners en de

Roma-gemeenschap. Deze verandering wordt zichtbaar in de steeds scherpere eisen die het EHRM stelt aan de rechtvaardiging van overheidsmaatregelen die deze gemeenschappen treffen. Deze aanscherping weerspiegelt de toegenomen erkenning van de rechten en de sociale positie van deze groepen binnen de Europese mensenrechtenstandaarden.

Bovendien is er een duidelijke ontwikkeling zichtbaar in de plicht van staten om in bepaalde gevallen huisvesting te bieden. Waar voorheen geen enkele verplichting bestond om woonruimte voor deze groepen te faciliteren, erkent het Hof nu dat er onder specifieke omstandigheden een positieve verplichting kan ontstaan om kwetsbare groepen, zoals woonwagengewoners, te ondersteunen. Concreet houdt deze positieve verplichting in dat een overheid bij een uitzetting moet voorzien in alternatieve accommodatie, die conform moet zijn aan de noden en wensen, die inherent zijn aan de cultuur en levensstijl van woonwagengewoners. Bovendien moet die alternatieve huisvesting beschikken over de basisvoorzieningen, zoals elektriciteit en water.

Daarnaast hecht het EHRM gaandeweg een grotere waarde aan de internationale consensus over de bescherming van minderheidsgroepen, wat bijdraagt aan een context waarin proportionele afwegingen vaker plaatsvinden. Het Hof neemt bij dergelijke afwegingen expliciet de levensstijl, culturele waarden en de gemeenschapsbanden van woonwagengewoners en Roma in overweging, dit zorgt voor een bredere interpretatie van hun rechten.

Een belangrijk onderdeel van deze evolutie is ook de verhoogde nadruk op procedurele waarborgen bij beslissingen die ingrijpen in het leven van minderheidsgroepen. Zo verwacht het Hof dat staten niet alleen rekening houden met de specifieke effecten van hun beleid op de gemeenschappen in kwestie, maar ook dat zij deze zorgvuldig afwegen vooraleer er maatregelen worden getroffen zoals een gedwongen uitzetting. Door deze eisen aan het beslissingsproces te stellen, wil het Hof voorkomen dat de rechten van minderheden zonder voldoende toetsing worden aangetast. Deze verschuiving in de rechtspraak benadrukt het groeiende belang van bescherming en eerbiediging van de rechten van woonwagengewoners en de Roma-gemeenschap, met een sterkere focus op proportionaliteit en de verplichting voor overheden om in hun beleid specifieke beschermende maatregelen voor deze groepen te integreren. Een ander aspect van de verhoogde procedurele waarborgen die minderheidsgroepen moeten krijgen, volgens de rechtspraak van het Hof, is de eventuele toewijzing van *legal aid*. Dit zodat ze een effectieve verdediging kunnen hebben tegen beslissingen van de staat.

Hoewel lidstaten een zekere beoordelingsmarge hebben bij het opstellen van hun economisch en sociaal beleid, stelt het Hof dat deze marge niet absoluut is wanneer het fundamentele mensenrechten betreft. Dit betekent dat, bij het nemen van beleidsmaatregelen, de overheid rekening moet houden met de specifieke noden van woonwagenbewoners. De overheid moet er namelijk voor zorgen dat woonwagenbewoners worden betrokken bij de totstandkoming van maatregelen en dat er voldoende aandacht is voor hun specifieke woonvorm en gemeenschapsleven. In Nederland wordt deze vereiste vertaald in het garanderen van gelijke wachttijden voor standplaatsen en sociale huurwoningen, evenals het ontwikkelen van een inclusieve aanpak om hun woonbehoeften te inventariseren.

Bijlage 3: Belgische rechtspraak

a. Brussel (5e k.) 12 oktober 2007

Kort feitenrelaas

De appellant heeft een perceel grond in eigendom met daarop enkele caravans, gastanks, tuinhuisen en een verharding in kiezelsteen om er een groep woonwagenbewoners te kunnen huisvesten. Hij blijkt hiervoor weliswaar niet over een stedenbouwkundige vergunning te beschikken.

Ingeroepen schending

De appellant beroept zich op artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). Woonwagenbewoners moeten kunnen wonen in woonwagens in het licht van de nomadische levensstijl van de minderheidsgroep.

De constructies op dat perceel vormen echter een inbreuk op artikel 99 van de Stedenbouwwet van 1999 en de bestemming die aan het terrein gegeven wordt, is tevens in strijd met het gewestplan. Dit alles zou een kennelijke en ernstige bedreiging voor het leefmilieu betekenen volgens de eiser in de zaak.

Oordeel van het Hof

Het Hof oordeelt dat de vordering van de eiser niet tot doel heeft de verweerder te verbieden in een woonwagen te wonen. De vordering wordt louter ingesteld om handelingen die kennelijke bedreigingen voor het leefmilieu uitmaken te verhinderen en te beëindigen. In casu heeft de appellant kennelijke inbreuken op de milieureglementering begaan door zijn handelingen. Artikel 1 Wet vorderingsrecht leefmilieu geeft de rechter die het bestaan van een kennelijke inbreuk vaststelt de mogelijkheid om bepaalde maatregelen te nemen. De staking kan worden bevolen van handelingen waarvan de uitvoering reeds is begonnen en er kunnen maatregelen worden opgelegd om de uitvoering nog te voorkomen om de schade aan het leefmilieu te vermijden.

Deze vordering van de eiser is gericht op het staken van het gebruik van het perceel grond in strijd met de bestemming volgens het gewestplan en het opleggen van een gebod tot verwijderen van de bestaande niet vergunde constructies op het perceel. Dit is een vordering ter preventie of voorkoming van schade aan het leefmilieu, zoals bedoeld in artikel 1, lid 2 Wet vorderingsrecht leefmilieu.

b. Rb. Namen (2e k.) 17 mei 2013

Samenvatting

De verbintenissen van een gemeente beoogd door artikel 135 nieuwe gemeentewet vormen een inspanningsverbintenis. De gemeente moet bijgevolg alle middelen in haar bezit gebruiken om de openbare orde te handhaven.

Er bestaat geen bindende regelgeving die de gemeente verplicht gebieden ter beschikking te stellen om op permanente wijze een honderdtal kampeerwagens van woonwagenbewoners te ontvangen.

Het is begrijpelijk dat de eisers kwaad zijn door de bezetting van hun geoogste gronden, zonder toestemming. De aansprakelijkheid ervan kan desondanks geenszins door de gemeente gedragen worden.

c. Kort Ged. Rb. Nijvel 17 oktober 2003

Samenvatting

Het komt niet toe aan de particulieren die eigenaars zijn van onbebouwde terreinen om hun eigendom ter beschikking te stellen van woonwagenbewoners. De infrastructuur voor hun onthaal moet worden aangebracht door de gemeentelijke overheid.

d. Hof van Beroep Gent, 3 maart 2020

Kort feitenrelaas

De zaak betrof een geschil over de belastingheffing die een eigenaar moest betalen voor een gebouw in de binnenstad, waarvan meerdere verdiepingen leegstonden. Deze verdiepingen waren gekraakt door leden van de Roma-gemeenschap. De eigenaar stelde dat deze kraak een onvoorzienbare gebeurtenis was en voerde overmacht in als argument om haar verantwoordelijkheid te ontkennen. Het pand bevond zich in een verloederde staat, en de bovenste verdiepingen waren toegankelijk, waardoor het kraken mogelijk maakte.

Ingeroepen schending

De eigenaar (appellante) betwistte de belastingaanslag door zich te beroepen op enerzijds overmacht wegens de aanwezigheid van krakers in het gebouw en anderzijds op de onbillijkheid van de belastingheffing gezien de omstandigheden.

Oordeel van het Hof

Het hof oordeelde ten eerste dat de overmacht niet aanvaardbaar was. De eigenaar had de situatie gedeeltelijk zelf in de hand doordat zij drie verdiepingen vrijwillig had laten leegstaan en deze kennelijk niet voldoende had beveiligd tegen kraken. Ten tweede voldeed de eigenaar ook niet aan de plicht om te handelen als een normaal en redelijk persoon in dezelfde omstandigheden. Een eigenaar van een oud gebouw in de binnenstad moet zich bewust zijn van het risico van kraken en hierop anticiperen door adequate maatregelen te nemen. De verloederde toestand van het gebouw droeg bij aan het risico en maakte de kraak voorspelbaar. Tenslotte werd de belastingvrijstelling niet benut, de belastingplichtige had geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een vrijstelling aan te vragen door een renovatiedossier in te dienen. Het hof merkte op dat er geen inspanningen werden geleverd om renovatieplannen te ontwikkelen, wat de situatie had kunnen verzachten.

e. Vrederecht Limburg, 16 mei 2024

Kort feitenrelaas

De gemeente Balen stelde sinds 2003 een terrein ter beschikking van drie families van woonwagenbewoners. Tijdens de overstromingen van juli 2021 waren deze families verplicht om het terrein te verlaten. Twee families kregen een nieuwe locatie toegewezen. Een derde familie keerde terug naar het terrein, dit tegen het bevel van de burgemeester in. Hierop beveelt de gemeente dat ze het terrein moeten verlaten met het oog op mogelijke nieuwe overstromingen. Het terrein bevindt zich immers in een gebied met een laag overstromingsrisico. De circulaire over bouwen in overstromingsgevoelige zones en de richtlijnen van het gemeentebestuur bepalen dat er geen nieuwe bewoning op deze locatie mag worden toegestaan (en dat het voor caravans nog risicovoller is). De gemeente had meerdere herhuisvestingsopties voorgesteld, maar die werden allemaal door de betrokkenen afgewezen omdat die opties niet passen binnen hun levensstijl als woonwagenbewoners. Wel had de gemeente hen toegestaan dit adres te behouden, zodat ze een postbus konden blijven gebruiken totdat ze een andere woning zouden vinden.

Ingeroepen schending

De familie beroept zich op artikel 23 van de Grondwet dat het recht op behoorlijke huisvesting waarborgt.

Beslissing

De vrederechter oordeelde op grond van art. 23 Grondwet dat de woonwagenbewoners recht op behoorlijke huisvesting hebben en dat de gemeente de plicht had om dat recht op behoorlijke huisvesting te waarborgen. De rechter verduidelijkt dat deze huisvesting moest passen bij de specifieke cultuur van de woonwagenbewoners.

De familie moest het terrein wel verlaten, maar deze beslissing werd gedurende vijf maanden opgeschort. Ondertussen moet de gemeente een nieuwe locatie zoeken waar de familie in hun caravan kon wonen en er moet gezorgd worden dat zij beschikken over water, elektriciteit en afvalophaling.